

Zaštita načela najboljeg interesa djeteta u postupku međunarodnog posvojenja

Kožarić, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:474040>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za obiteljsko pravo

Marina Kožarić

ZAŠTITA NAČELA NAJBOLJEG INTERESA DJETETA
U POSTUPKU MEĐUNARODNOG POSVOJENJA

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivan Šimović

Zagreb, listopad 2022.

**REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET**

Student:

Marina Kožarić

Naslov diplomskog rada:

Zaštita načela najboljeg interesa djeteta u postupku međunarodnog posvojenja

Kolegij:

OBITELJSKO PRAVO

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Ivan Šimović

Zagreb, listopad 2022.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Pojam međunarodnog posvojenja	2
2.1. Povijest međunarodnog posvojenja.....	4
3. Načelo najboljeg interesa djeteta	5
4. Načelo najboljeg interesa djeteta u postupku međunarodnog posvojenja.....	7
4.1. Pravo na saznanje vlastitog podrijetla.....	9
4.2. Pravo na vlastito mišljenje.....	10
4.3. Načelo supsidijarnosti	11
5. Pravno uređenje načela najboljeg interesa djeteta	14
5.1. Konvencija o pravima djeteta 1989.....	15
5.2. Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem 1993.....	18
5.2.1. Zaštita najboljeg interesa djeteta u postupku međunarodnog posvojenja prema Haškoj konvenciji o posvojenju 1993.....	19
5.3. Dokumenti Vijeća Europe	24
5.3.1. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda	24
6. Hrvatsko zakonodavstvo	25
6.1. Međunarodno posvojenje – Hrvatska kao država primateljica.....	27
6.2. Međunarodno posvojenje – Hrvatska kao država podrijetla djeteta.....	29
7. Zloupotreba međunarodnog posvojenja – kršenje načela najboljeg interesa djeteta	32
7.1. Zloupotreba međunarodnog posvojenja u vrijeme ratnih okupacija i prirodnih katastrofa	33
7.2. Međunarodno posvojenje i trgovina ljudima.....	35
8. Sudska praksa	39
8.1. Pini i Bertani; Manera i Antripaldi protiv Rumunjske.....	39
8.2. Wagner i J. M. W. L. protiv Luksemburga.....	41
9. Zaključak	43
Literatura:.....	46

SAŽETAK

U ovom radu analizira se zaštita načela najboljeg interesa djeteta u okviru instituta posvojenja s međunarodnim obilježjem. Definira se institut međunarodnog posvojenja i njegov povijesni razvoj. Nadalje, u sljedeća dva poglavlja u cilju rada je definirati načelo najboljeg interesa djeteta te pružiti analizu sastavnih dijelova načela najboljeg interesa djeteta u okviru međunarodnog posvojenja. Zatim se obrađuje načelo najboljeg interesa djeteta i njegova zaštita u sklopu najrelevantnijih međunarodnih izvora koji uređuju institut međunarodnog posvojenja i hrvatsko pravno uređenje ovog instituta i načela. Prikazuje se kršenje načela najboljeg interesa djeteta do kojeg dolazi pri zlouporabi instituta međunarodnog posvojenja, s fokusom na vrijeme ratnih okupacija i prirodnih katastrofa te trgovinu djecom. Na kraju rada obrađene su dvije sudske presude kojima se štiti najbolji interes djeteta u međunarodnom posvojenju, dok se u zaključku iznose prednosti i nedostaci trenutnog međunarodnog i hrvatskog pravnog uređenja te ideje za unaprjeđenje i bolju zaštitu najboljeg interesa djeteta u vidu međunarodnog posvojenja.

Ključni pojmovi: načelo najboljeg interesa djeteta, međunarodno posvojenje, zaštita najboljeg interesa djeteta, prava djeteta, postupak posvojenja, zloupotreba.

SUMMARY

This paper analyses protection of the principle of child's best interest within the institution of adoption with international characteristics. It defines the institution of international adoption and its historic development. Furthermore, the aim of the next two chapters of the paper is to define the principle of child's best interest and to offer the analyses of the components of the principle of child's best interest within the framework of international adoption. Subsequently it deals with the principle of child's best interest and its protection within the most relevant international sources that govern the institution of international adoption and Croatian legal regulation of this institution and principle. It demonstrates violation of the principle of child's best interest which can occur because of misuse of the institution of international adoption, with the focus on wartime occupation, natural disasters and children trafficking. The end of the paper deals with two court verdicts which protect child's best interest in international adoption, while the conclusion sets out advantages and disadvantages of the

current international and Croatian legal regulations and the ideas for improvement and better protection of child's best interest within the international adoption.

Key words: principle of child's best interest, international adoption, protection of child's best interest, children's rights, process of adoption, misuse.

Izjava o izvornosti

Ja, Marina Kožarić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Marina Kožarić

1. Uvod

Obitelj je jedna od najosnovnijih potreba ljudi još od trenutka našeg postanka. Ljudi kao emocionalna bića žude za ljubavlju, pažnjom, sigurnošću u svakom njezinom obliku koja proizlazi iz obitelji. Obitelj se ne može osnovati samo prirodnim putem, već se zadovoljavanje potrebe za obitelji može ostvariti tako da ljudi koji nisu biološki roditelji djeteta, to postanu pravnim putem, koristeći institut posvojenja.

Posvojenje je institut od davnina znan ljudima i uvijek je bez obzira na oblik u kojemu se pojavljivao pružao mogućnost za proširenje obitelji, osiguravanje nasljednika ili puko spašavanje djeteta iz suosjećanja. U povijesti se ono odvijalo s ili bez posebnih postupaka, donošenjem pravnih akata ili bez njih. Također većinom se odvijalo na teritoriju jedne države. Prateći sve brži razvoj i napredak društva, nova otkrića, širi se i posvojenje na neka dalja i udaljenija područja. Tako danas imamo posvojenja koja se zasnivaju između posvojitelja s jednog i posvojenika s drugog kontinenta. Danas je to u potpunosti normalna pojava. No, jasno je da ne postoje univerzalni zakoni koji bi bili primjenjivi na globalnoj razini, kao što je jasno da postoje različitosti u zakonodavstvima različitih država.

Kako su djeca najranjiviji subjekti društva, bilo je potrebno zaštititi ih na način koji će im omogućiti koliko toliko jednaku zaštitu i osigurati barem osnovna prava za dostojan život. Tako su pojedine međunarodne organizacije donijele pravne akte kojima je cilj bio pružiti i osigurati zaštitu najboljeg interesa djece. Među najvažnije od njih ubrajamo Konvenciju o pravima djeteta¹ iz 1989. godine koju danas smatramo krunom zaštite dječjih prava. Dok ova Konvencija štiti osnovna prava djece, Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem² (dalje: Haška konvencija o posvojenju 1993.) iz 1993. godine osigurava pravilno provođenje postupka zasnivanja međunarodnog posvojenja s glavnim ciljem sprječavanja kršenja dječjih prava i osiguravanja ostvarenja njihovog najboljeg interesa kada budu posvojeni u stranu državu. Kako su u pravilu djeca najslabiji subjekti u pravnom sustavu, bilo je potrebno

¹ Konvencija o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, br. 15./90., Narodne Novine, Međunarodni ugovori, br. 12/93., 20/99

² Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 5/13.

da drugi preuzmu odgovornost za njihovu zaštitu i dobrobit te se pobrinu da interes djeteta prevlada sebične interese odraslih.

2. Pojam međunarodnog posvojenja

Samim prirodnim poretkom dijete je vezano uz roditelje od rođenja. Ono je fizički i emocionalno ovisno o roditeljima koji su odgovorni i dužni voditi brigu o njemu, ostvarivati i štiti njegova prava. No, zbog raznih okolnosti pravo djeteta da uživa brigu i skrb bioloških roditelja može biti podlegnuto ograničenjima, bilo pravne ili faktične prirode.³ Takvo ograničenje je i davanje djeteta na posvojenje, bilo to temeljem volje roditelja ili neovisno od nje, kada im odlukom nadležnog tijela bude oduzeta roditeljska skrb (najčešće zbog nemogućnosti pružanja adekvatne brige djetetu, zanemarivanja ili zlostavljanja djeteta).

Posvojenjem djeteta prestaju sve veze između djeteta i njegovih bioloških roditelja i zasnivaju se nove veze s posvojiteljima koji imaju sva prava i obveze koje imaju biološki roditelji prema svojoj djeci, odnosno koje dijete ima prema biološkim roditeljima.⁴ Obiteljski zakon⁵ (dalje: ObZ) posvojenje definira kao poseban oblik obiteljsko-pravnog zbrinjavanja i zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajni odnos roditelja i djeteta, gdje posvojitelji stječu pravo na roditeljski skrb.⁶

Razlikujemo posvojenje koje se odvija unutar granica jedne države, tj. unutarnje posvojenje i posvojenje u kojemu postoji međunarodno obilježje, tj. međunarodno posvojenje. Međunarodno obilježje može se javiti u subjektima posvojenja, tj. njihovu državljanstvu, prebivalištu ili uobičajenom boravištu, kao i u mjestu donošenja odluke o posvojenju.⁷ Razlika između posvojenika i posvojitelja može se također očitovati i u rasi, etničkoj pripadnosti, kulturi, vjeri, te često u lingvističkom podrijetlu.

³ Hrabar, D., *Dijete-pravni subjekt u obitelji*, 1994., Pravni fakultet, Zagreb, str. 94.

⁴ Hrabar, D., Hlača, N., Jakovac-Lozić, D., Korać Graovac, A., Majstorović, I., Čulo Margaletić, A., Šimović, I., *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, 2021., str. 335.

⁵ *Obiteljski zakon*, Narodne novine, 103/15., 98/19. i 47/20., čl. 180.

⁶ Čl. 180. st. 1. *Obiteljski zakon*, 2015.

⁷ Hoško, T., *Posvojenje u međunarodnom privatnom pravu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet, Zagreb, 2016., str. 41. - 42.

Posvojenje s međunarodnim obilježjem institut je obiteljskog međunarodnog privatnog prava kojim posvojitelji stječu roditeljsku skrb nad djetetom koje nije njihovo biološko dijete, u kojemu postoji međunarodno obilježje.⁸ Razlikujemo međudržavno i međunarodno posvojenje. Međudržavno posvojenje, kao što sama riječ ukazuje, odnosi se na posvojenje između teritorijalno različitih država, odnosno to je ono posvojenje u kojemu dolazi do zasnivanja posvojiteljskog odnosa između djeteta koje dolazi iz jedne države (države podrijetla djeteta) i posvojitelja koji dolaze iz neke druge države (države primateljice). O međunarodnom posvojenju govorimo kada ne dolazi do preseljenja djeteta u drugu državu, već se međunarodno obilježje očituje u tome da su ili posvojitelji ili posvojenik različitog državljanstva.⁹ Radi jednostavnosti i preglednosti, za potrebe ovog rada koristi ću pojam međunarodno posvojenje, referirajući se na posvojenje koje se odvija između različitih država.

Danas institut međunarodnog posvojenja najčešće koriste ljudi iz razvijenih zemalja, vrlo često iz više klase, kako bi posvojili djecu iz slabije razvijenih i siromašnih zemalja te tako ostvarili svoju želju za roditeljstvom i osnivanjem obitelji. Stoga moramo biti oprezni, jer ono dovodi do izvrtnja cilja međunarodnog posvojenja koji je pronalazak prikladne obitelji djetetu kojemu ona nije pronađena u državi podrijetla, a ne pronalaska odgovarajućeg djeteta posvojiteljima. Postoje mnoge pozitivne značajke zasnivanja ove vrste posvojenja. Ono može biti na zadovoljstvo obje strane, posvojitelja da postanu roditelji, odgajaju djecu i zasnuju obitelj te posvojenika koji tako dobiva obitelj koja će mu pružiti emocionalnu, psihičku i materijalnu sigurnost. Jednako tako može biti zasnovano i na štetu djeteta i/ili posvojitelja.

Zasigurno se svi možemo složiti da je bolje djetetu odrastati u obitelji, iako nije njegova biološka, nego da odraste u nekoj od ustanova za nezbrinutu djecu. Ipak, međunarodno posvojenje nije primaran izbor za pronalazak djetetu odgovarajućih posvojitelja. Njemu se priklanja tek nakon što se bezuspješno iscrpe sve mogućnosti da dijete bude posvojeno u matičnoj zemlji. Samim time zaključujemo da međunarodno posvojenje ima svojih prednosti, no treba biti oprezan, jer ono ima i negativnih strana poput trgovine djecom i kršenja prava djece (v. *infra*).

⁸ Hoško, T., Posvojenje s međunarodnim obilježjem, u: Mirela Župan (ur.), *Prekogranično kretanje djece u Europskoj Uniji*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera, Osijek, 2019., str. 320.

⁹ *Ibid.*, str. 321.

2.1. Povijest međunarodnog posvojenja

Posvojenje kao pojava datira skoro od vremena postojanja čovjeka, no naravno u drugačijem obliku nego što je ono danas. Prije ono nije služilo zadovoljavanju emocionalnih potreba vezanih uz zasnivanje i proširivanje obitelji. Kako navodi Jakovac-Lozić, ono se javljalo u obliku uzimanja zarobljenika, stranaca i prognanih osoba u gens¹⁰ radi jačanja radnih i obrambenih sposobnosti.¹¹ Ono je u jednom periodu bilo i religijskog karaktera, kako bi onaj tko umre ostavio potomke.¹² U starom vijeku ono je opet služilo za stjecanje robova, za stvaranje potomstva i produženje obitelji, zatim za uzdržavanje, sličnom današnjem institutu doživotnog uzdržavanja. U srednjem vijeku dolazi gotovo do nestanka instituta posvojenja što je rezultat društvenog stanja i neimaštine toga doba.

Posvojenje je kroz povijest u različitim periodima bilo određeno tadašnjim stanjem i obilježjem društvenog uređenja. Ono je kroz povijest služilo za postizanje različitih ciljeva.

Institut međunarodnog posvojenja kakav je danas poznat relativno je novog vijeka. Nakon strahota koje su obilježile Drugi svjetski rat u četrdesetim godinama prošlog stoljeća, javlja se potreba za spašavanjem djece koja su zbog rata ostala siročad. Spašavanje djece koja su bila pogođena ratom i siromaštvom kasnije se pretvara u posvojenje te djece. U tom razdoblju mnogo je obitelji iz SAD-a počelo posvajati djecu s područja Japana, Kine, Koreje i Vijetnama. Vjeruje se da je u razdoblju između 1953. i 1981. gotovo 38 000 djece iz Koreje posvojeno u američke obitelji.¹³ Veliki broj te djece bili su potomci američkih vojnika koji su sudjelovali u ratovima. Zajedno s djecom koja su posvojena iz poslijeratne Europe brojka bilježi gotovo 50 000 međunarodnih posvojenja u poslijeratnom razdoblju.¹⁴ Nešto kasnije, u periodu od 1980. godine do 1986. godine kao posljedica građanskih ratova u Africi i Latinskoj Americi dolazi do povećanja broja posvojene djece s tih područja.¹⁵

Tada se počinju ispoljavati negativne strane takvih posvojenja, koja su vrlo često bila korištena za postizanje financijske dobiti. Svemu tome doprinijela je slaba, gotovo nepostojeća

¹⁰ *Gens* - u antičkom Rimu zajednica više obitelji povezanih imenom, podrijetlom, tradicijom i kulturom.

¹¹ Jakovac-Lozić, D., Posvojenje, 2000., Pravni fakultet, Split, str. 2.

¹² *Ibid.*

¹³ Brodzinsky, D., Brodzinsky, D. M., Smith, D. W., Brodzinsky, A. B., *Children's Adjustment to Adoption: Developmental and Clinical Issues*, 1998., Sage publications, London, str. 66.

¹⁴ Felix, R., *International Adoption*, 2015., Abdo Publishing, Minnesota, str. 24.

¹⁵ *Ibid.*

pravna regulacija instituta posvojenja s međunarodnim elementom. Često je dolazilo do otimanja, kupovanja djece i nasilnog uzimanja djece iz njihovih obitelji s ciljem daljnje prodaje potencijalnim posvojiteljima. Takav razvoj događaja stvorio je pritisak na države i međunarodne organizacije da pobliže urede i utvrde dječja prava uključujući i postupak međunarodnog posvojenja.

Na našem području u razdoblju nakon Drugog svjetskog važio je Osnovni zakon o usvojenju iz 1947. godine¹⁶ koji nije uređivao pitanje posvojenja s međunarodnim elementom jer je u to vrijeme na našem području to bilo izuzetno rijetko.¹⁷

3. Načelo najboljeg interesa djeteta

„Najbolji interes djeteta je pravni standard, tj. načelo prema kojem zakonodavstvo, ali i državna tijela i pojedinci u svakom pojedinom slučaju moraju postupati kad se radi o zaštiti nekog dječjeg prava.“¹⁸ Najbolji interes djeteta pronalazi svoju široku ukorijenjenost u mnogim pravnim tekstovima i zakonodavstvima današnjice te primjenu u postupcima pred nadležnim tijelima kada odluke u tim postupcima imaju posredan i neposredan učinak na djecu, ponajviše kada se odlučuje o pravima djece usko povezanim s pravima roditelja (i sadržaju roditeljske skrbi). Ono je opće pravilo obiteljskoga prava o kojemu se mora voditi briga kada se radi o zaštiti nekog djetetovog prava.

Prvi se puta spominje u članku 2. Deklaracije o pravima djeteta „...dijete treba uživati posebnu zaštitu...najbolji interesi djeteta trebaju imati prednost...“¹⁹, a kasnije ga razrađuje Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine koja proširuje primjenu načela na sve postupke koji se neposredno ili posredno odnose na prava djece i započinje eru u kojoj dijete više nije objekt koji treba štiti već ono postaje samo subjekt i nositelj prava.²⁰

¹⁶ Osnovni zakon o usvojenju, Službeni list FNRJ, br. 30/47., 24/52., Službeni list SFRJ, br. 10/65., Narodne novine, br. 52/71., 11/78.

¹⁷ Jakovac-Lozić, D., *op.cit.*, str. 28.

¹⁸ Šeparović, M., Dobrobit djeteta i najbolji interes djeteta u sudskoj praksi, Novi informator, Zagreb, 2014., str. 29.

¹⁹ *Ibid.*, str. 29.

²⁰ *Ibid.*, str. 39.

Uvažavanje načela “najboljeg interesa djeteta” danas čini temelj gotovo svih pravnih poredaka u svijetu.²¹ No, postavlja se pitanje što je zapravo najbolji interes djeteta, kako ga možemo utvrditi i možemo li ga i kako izmjeriti? Najbolji interes djeteta je načelo, odnosno pravni standard koji se treba inkorporirati u zakonodavstvo, ono obvezuje pojedince i državna tijela da ga primijene u svakom slučaju kada se radi o zaštiti bilo kojeg djetetovog prava.²²

Načelo najboljeg interesa djeteta seže u povijest gdje je bio različito tumačen kroz vrijeme. Tako u kontinentalnom pravnom sustavu, ovo načelo ima dugu pravnu tradiciju zaštite. Prvobitno je vlast nad djecom bila uređena običajnim pravom koje je očevima davalo apsolutnu vlast nad djecom, ali ona je postala sve više ograničena, a ponajviše donošenjem BGB-a²³ 1900. godine koji je jamčio određena prava djeteta, poput prava na skrb i zaštitu, na razvoj osobnosti. U anglosaksonskom pravnom sustavu načelo najboljeg interesa djeteta imalo je nešto drugačiji razvoj. Prvo se, kao i u kontinentalnom pravnom sustavu, prednost davala očevima, zatim majkama, sve do situacije da prednost ne moraju imati ni otac ni majka iako su biološki roditelji. U anglosaksonskom uređenju vidimo da je dijete ranije postalo samostalan subjekt, odvojen od bioloških roditelja, koji ima svoja prava i interese neovisno o roditeljima.²⁴

Kako navodi Hrabar, interes i pravo roditelja da odlučuju u ime djeteta nisu identični s djetetovim interesom i pravom.²⁵ Ponekad su roditelji dužni svoje ponašanje prilagoditi najboljem objektivnom interesu djeteta. Kada bi odlučivanje o pitanju što je najbolji interes djeteta ovisilo isključivo o volji roditelja ne bismo mogli govoriti o pravu djeteta jer bi ono bilo podvedeno pod prava roditelja.²⁶ Ali to ne znači da zbog zaštite dječjih prava postoji apsolutna zabrana intervencije roditelja i državnih tijela. Intervencija je u određenim slučajevima nužna, te su je roditelji i državna tijela dužna provesti kako bi se spriječilo da djeca donose odluke koje su za njih štetne. U situacijama kada dođe do intervencije roditelja i državnih tijela, one trebaju biti u najboljem interesu djeteta.²⁷

²¹ Medić, I., Najbolji interes djeteta u europskim prekograničnim predmetima, u: Mirela Župan (ur.), Prekogranično kretanje djece u Europskoj Uniji, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera, Osijek, 2019., str. 10.

²² Šeparović, M., *op.cit.*, bilj. 17., str. 39.

²³ Njemački Građanski zakonik, 1900.

²⁴ Šeparović, M., *op.cit.*, bilj. 17., str. 21.

²⁵ Hrabar, D., *op.cit.*, bilj. 3., str. 54.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Šeparović, M., *op.cit.*, bilj. 17., str. 39.

Kako onda možemo znati da li je nešto u najboljem interesu djeteta? Jedinствена definicija najboljeg interesa djeteta još uvijek ne postoji, a i teško da će ikada postojati jer to nije nešto univerzalno što bismo mogli definirati i primijeniti na svaku situaciju jednako. Hrabar je dala svoje viđenje definicije najboljeg interesa djeteta: „Odrediti što je u konkretnom slučaju interes djeteta znači proniknuti u srž svakog djeteta i okolnosti koje ga okružuju. Treba pomno voditi račun o svim pojedinostima i mudro odlučiti. Postupanje u skladu s najboljim interesom djeteta značit će donošenje odluke u skladu s onim što bi dijete za sebe (i o sebi) odlučilo kada bi za to bilo sposobno.“²⁸

Interes djeteta utvrđuje se u postupcima pred nadležnim tijelima koja imaju glavnu ulogu u utvrđivanju da li nešto je ili nije u najboljem interesu djeteta. Sud mora uzeti u obzir moralnu i duhovnu dobrobit djeteta.²⁹ Potrebno ga je ocijeniti prema okolnostima svakoga pojedinog slučaja. Postoji mogućnost da će dva različita suca u pogledu istog slučaja drugačije ocijeniti najbolji interes djeteta jer imaju različita stajališta i drugačije vrijednosti. Na odluku o tome isto tako utječe stanje i razvijenost društva, vjerska i kulturološka stajališta pa čak i vrijeme u kojemu se odlučuje jer je društvo kroz vrijeme podložno promjenama, a samim time i njegova stajališta stoga bi nešto što je prije 50 godina bilo nezamislivo i krajnje neprihvatljivo, poput recimo situacije da dijete posvoje istospolni partneri, danas postupno postalo prihvatljivo.

4. Načelo najboljeg interesa djeteta u postupku međunarodnog posvojenja

S obzirom na to da se međunarodno posvojenje djece odvija između različitih država koje u pravilu imaju drugačija pravna rješenja, nakon 40-ih godina prošlog stoljeća, kada dolazi do značajnog razvoja instituta međunarodnog posvojenja kakvo nam je danas poznato, javlja se potreba za ujednačenijim pravnim uređenjem ovoga instituta na državnoj razini, ali i na međunarodnoj razini radi postizanja ujednačenosti pravnih rješenja. Prvenstveno s ciljem da se spriječi njegova zlouporaba i osigura postizanje svrhe kojemu je institut namijenjen, a to je pronalazak odgovarajuće obitelji djeci kojoj je uskraćena roditeljska skrb kako bi im se osiguralo i omogućilo normalno djetinjstvo puno ljubavi, zaštite i sigurnosti, kako materijalne tako i nematerijalne, i to sve u najboljem interesu djeteta.

²⁸ Hrabar, D., *et.al.*, *op.cit.*, bilj. 4., str. 209.

²⁹ Hrabar D., *op.cit.*, bilj. 1., str. 55.

U svim postupcima zasnivanja posvojenja (kako domaćeg tako i međunarodnog) središnju ulogu ima načelo zaštite najboljeg interesa djeteta.³⁰ Konvencija o pravima djeteta iz 1989. također spominje ovo načelo kao temeljno u svim postupcima koji se tiču djece, te posebnu pozornost stavlja na načelo najboljeg interesa djeteta u provođenju postupka posvojenja. Haška konvencija o posvojenju 1993. također navodi ovo načelo kao glavno pri zasnivanju posvojenja s međunarodnim obilježjem.³¹ Ni hrvatsko zakonodavstvo nije izostavilo ovo načelo. Obiteljski zakon propisuje mogućnost posvojenja djeteta od strane stranca samo ako je to u najboljem interesu djeteta.³²

Međunarodnom posvojenju se priklanja tek ako djetetu nije moguće pronaći obitelj u domovini te se ono može zasnovati samo ako je dijete podobno za međunarodno posvojenje i ako je ono u najboljem interesu djeteta, poštujući njegova temeljna ljudska prava.³³ Potrebno je usmjeriti pažnju na zaštitu najboljeg interesa djeteta i njegovu dobrobit te spriječiti da se posvojenjem pogoduje osobnim interesima ili interesima organizacija i institucija.³⁴

Kako mnogi međunarodni dokumenti i ugovori, kao i zakonodavstva pojedinih država, spominju načelo najboljeg interesa djeteta, javlja se pitanje njegova značenja. Već smo rekli da je ono pravni standard prema kojem se treba postupati kada se radi o djeci i njihovim pravima, te se on određuje prema okolnostima svakog pojedinog slučaja. Ali što je s načelom najboljeg interesa djeteta u postupku međunarodnog posvojenja? Može li ono uopće biti u najboljem interesu djeteta kada dovodi do djetetova preseljenja u drugu državu, nerijetko mijenjajući dotadašnju kulturu, tradiciju i podrijetlo?³⁵ Što sve ulazi pod pojam ovog načela, kako da ga odredimo i utvrdimo da li ova vrsta posvojenja zaista štiti djetetov najbolji interes? S obzirom na to da je broj prava djeteta opsežan te da mnoge stvari mogu biti od utjecaja na ostvarivanje djetetova najboljeg interesa, u sklopu ovog poglavlja ćemo za potrebe rada obraditi samo neka od prava djeteta i načelo supsidijarnosti čije ostvarenje i poštivanje dovodi do zaštite najboljeg interesa djeteta u postupku međunarodnog posvojenja. Iako u najmanju ruku da se zaštititi

³⁰ Hoško, T., *op.cit.* bilj. 6., str. 68.

³¹ *Ibid.*, str. 68.- 69.

³² Čl. 186. st. 2. Obiteljski zakon, Narodne novine 103/15, 98/19, 47/20, 2015.

³³ Puljko, V., Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem, Hrvatska pravna revija, siječanj 2010., str. 31.

³⁴ Jakovac-Lozić D., Međunarodno posvojenje – obiteljskopравни aspekti, 2006., Pravni fakultet, Split, str. 22.

³⁵ Hoško, T., *op.cit.* bilj. 6., str. 45.

najbolji interes djeteta potrebno je pružiti zaštitu barem onim pravima djeteta koja su mu zajamčena Konvencijom o pravima djeteta 1989.

4.1. Pravo na saznanje vlastitog podrijetla

Pravo na saznanje vlastitog podrijetla jedno je od temeljnih prava djeteta, zajamčeno Konvencijom o pravima djeteta 1989. Ono je sadržano u članku 7. Konvencije koji propisuje da dijete mora biti upisano u matične knjige te mu se jamči pravo na ime, državljanstvo i pravo da zna za svoje roditelje i da uživa njihovu skrb.³⁶ Obratit ćemo pozornost na zadnji dio ovoga članka koji jamči djetetu pravo da zna tko su mu roditelji. Ovo pravo se djelomično kosi s tajnošću samog posvojenja u njegovoj krajnosti.³⁷ No, unatoč činjenici da se većina država okrenula tajnosti posvojenja³⁸, poštujući pravo na saznanje vlastitog podrijetla većina država dopušta posvojeniku uvid u spise o posvojenju, ali često ograničujući tu mogućnost određenom životnom dobi posvojenika.³⁹ Poštivanje ovog prava dovodi neposredno do poštivanja djetetova najboljeg interesa jer saznanjem podataka o biološkim roditeljima djetetu se omogućava saznanje vlastitog podrijetla. Pored toga, djetetu se daje mogućnost da sazna nešto o društvu i kulturi iz koje potječe.⁴⁰

Prema hrvatskom zakonodavstvu trebalo bi posvojeniku priopćiti da je posvojen i to do njegove sedme godine ili, ako je u trenutku posvojenja stariji od sedam godina, to bi mu se trebalo odmah priopćiti. Centar za socijalnu skrb (dalje: CZSS) dužan je o tome savjetovati posvojitelje.⁴¹ Iako možemo zaključiti da kada se posvaja dijete starije dobi, ono je svjesno situacije i činjenice da je posvojeno i da posvojitelji nisu njegovi biološki roditelji. No, naravno da se tom djetetu kasnije treba dopustiti uvid u spise o posvojenju kako bi saznao podatke o biološkim roditeljima. U Republici Hrvatskoj to se dozvoljava djetetu nakon punoljetnosti, a može i prije ako CZSS utvrdi da je to u njegovu interesu.⁴²

³⁶ *Ibid.*, čl. 7. st. 1.

³⁷ Više o temi - Hoško, T., Posvojenje u međunarodnom privatnom pravu, doktorska disertacija, Pravni fakultet, Zagreb, 2016., str. 59. - 62.

³⁸ Tajno posvojenje – razlikujemo otvorena i tajna posvojenja, ovisno o mogućnosti pristupa informacijama od strane sudionika u posvojenju. Tajno posvojenje u pravilu ne dozvoljava pristup podacima o posvojenju.

³⁹ Hoško, T., *op.cit.* bilj. 6., str. 61.

⁴⁰ *Ibid.*, str. 85.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibid.*, str. 61.

Kako navodi Hoško, pitanje je koja je zapravo granica prava posvojenika na saznanje vlastita podrijetla jer ono nije apsolutno zbog utjecanja i na interese drugih, pritom misleći prvenstveno na biološke roditelje.⁴³

4.2. Pravo na vlastito mišljenje

Konvencija o pravima djeteta 1989. u članku 12. propisuje obvezu država omogućiti sudjelovanje djeteta u postupcima o stvarima koje se odnose na njega i jamči djetetu pravo na izražavanje vlastitog mišljenja u tim postupcima ako je ono sposobno oblikovati svoje mišljenje, te ga uvažavati u skladu s djetetovom dobi i zrelošću. Dijete može biti saslušano putem posrednika ili osobno.⁴⁴

Djetetovo mišljenje od iznimne je važnosti u postupku posvojenja, gdje ono može izraziti svoj stav i želje vezano uz potencijalne posvojitelje, a nakon propisane dobi ono se manifestira kao pristanak na posvojenje. Obiteljski zakon propisuje nužnost pristanka djeteta na posvojenje ako je ono starije od dvanaest godina. Dijete koje je mlađe može također izraziti vlastito mišljenje o posvojenju koje će se uzeti u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelošću.⁴⁵ Na ovaj način zakonodavac je donio dobro rješenje, dopuštajući i poštujući mišljenje djeteta gdje se zapravo odlučuje o njegovoj budućnosti i obitelji s kojim će potencijalno živjeti. Stoga je i odredba kojom se dopušta uzimanje u obzir djeteta mlađeg od dvanaest godina dobro rješenje jer su djeca u pravilu i prije tih godina dovoljno zrela za sudjelovanje u donošenju takvih odluka, no pitanje je koliko se ono primjenjuje i poštuje u samoj praksi.

Uvažavajući mišljenje djeteta ima pozitivan učinak na dijete, pridajući težinu njegovu mišljenju i željama. Možemo očekivati da će se dijete koje je sudjelovalo u postupku svog posvojenja i pristalo na njegovo zasnivanje lakše integrirati u obitelj posvojitelja.

U djelu rada koji obrađuje sudsku praksu, imat ćemo priliku razmotriti slučaj koji se odvijao pred Europskim sudom za ljudska prava, a vezan je uz zasnivanje međunarodnog posvojenja i uvažavanje mišljenja posvojenika za zasnivanje međunarodnog posvojenja.

⁴³ *Ibid.*, str. 85.

⁴⁴ Čl. 12. Konvencija o pravim djeteta

⁴⁵ Čl. 191. st. 1.-2. Obiteljski zakon

4.3. Načelo supsidijarnosti

Postalo je pravilo, kako u međunarodnim ugovorim tako i u hrvatskom zakonodavstvu i zakonodavstvima mnogih država, da se međunarodnom posvojenju pristupa supsidijarno tek nakon što se iscrpe sve druge mogućnosti pronalaska odgovarajuće skrbi za dijete u državi njegova podrijetla.

Prvenstveni cilj je uvijek da se dijete spoji sa svojom obitelji ako je to moguće i u djetetovom najboljem interesu. Takav stav zauzet je i u Konvenciji o pravima djeteta 1989. i u Haškoj konvenciji o posvojenju 1993., koje čine važne izvore kada se radi o međunarodnom posvojenju. Obje gore spomenute konvencije prednost daju zbrinjavanju djece u državi njegova podrijetla, a tek podredno u nekoj drugoj državi.⁴⁶

Kako ističe Hoško, supsidijarnost je kamen temeljac međunarodnog posvojenja.⁴⁷ Cilj međunarodnog posvojenja kao supsidijarnog rješenja je naravno pokušaj da dijete ostvari pravo na primjerenu skrb u državi podrijetla kako bi ostalo u istom kulturnom, vjerskom i društvenom okruženju te tako ostvarilo kontinuitet u razvoju.

Konvencija o pravima djeteta 1989. propisuje međunarodno posvojenje kao alternativni oblik skrbi za dijete, ako se ono ne može osigurati putem udomiteljstva ili posvojenja u tuzemstvu,⁴⁸ ističući time njegovu supsidijarnost.

Haška konvencija o posvojenju 1993. zauzima malo drugačiji stav. Ona predviđa obvezu države djeteta da razmotri sve mogućnosti smještaja djeteta u državi njegova podrijetla prije nego li se dopusti međunarodno posvojenje djeteta. Naravno da je i ovdje prevladala supsidijarnost međunarodnog posvojenja kao rješenja za skrb i smještaj djeteta, no ova Konvencija daje prednost smještaja djeteta u drugoj državi ispred smještaja u instituciji.⁴⁹

Hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo počiva također na supsidijarnosti međunarodnog posvojenja, dozvoljavajući ga samo iznimno kada je ono u najboljem interesu djeteta, dajući prednost svim drugim oblicima zbrinjavanja djeteta nad međunarodnim posvojenjem.⁵⁰ Pitanje

⁴⁶ Hoško, T., *op.cit.* bilj. 6., str. 74.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ Čl. 21. t. b Konvencija o pravim djeteta

⁴⁹ Hoško, T., *op.cit.* bilj. 6., str. 75.

⁵⁰ Više o temi - Hoško, T., Posvojenje u međunarodnom privatnom pravu, 2016., doktorska disertacija, Pravni fakultet, Zagreb, str. 77. - 81.

je da li je opravdano davati prednost institucionalizaciji djece pred međunarodnim posvojenjem, kada smo svjesni pogubnog utjecaja odrastanja djece u institucijama na njihov psihofizički razvoj.

Nije nepoznanica da su uvjeti koji vladaju u ustanovama za nezbrinutu djecu jednom riječju nedostatni te da se djeci tamo ne može pružiti sve ono što im je potrebno i što priliči jednom djetetu, od smještaja, prehrane i materijalnih uvjeta do nedostatka pažnje, ljubavi i prihvaćenosti. Zapravo svega onoga što je jednom djetetu potrebno za normalan život i razvoj. Posljedice svega toga odražavaju se kasnije na djeci koja se osjećaju napušteno, neželjeno, bezvrijedno.⁵¹

Posvojenje služi kao slamka spasa za tu djecu koja napokon dobiju priliku odrastati u obiteljskom okruženju i sigurnosti. No, je li to dovoljno za ostvarenje najboljeg interesa djeteta? Je li ostvaren najbolji interes djeteta ako ono bude imalo novu obitelj u novoj državi? Primjerice, dijete dočekaju značajne kulturološke različitosti, možda i one vjerskog karaktera, različito etničko ili raso podrijetlo posvojitelja. Sve to predstavlja šok i može dovesti do negativnih osjećaja kod djeteta poput osjećaja neprihvatljivosti i različitosti. Ono uzrokuje nemogućnost odrastanja uz biološku obitelj, gubitak braće i sestara, kulture, tradicije i okruženja na koje je dijete naviklo i gdje se osjećalo manje drugačijem od ostalih.⁵²

I međunarodno posvojenje i privremena skrb djece u institucijama imaju svoje prednosti i mane. Potrebno je procijeniti i izvagati koje od tog dvoje je primjereniji oblik skrbi za dijete. Možemo reći da postoje zagovornici i pobornici oba izbora, a odluku o tome najčešće donose države koje u nacionalnom zakonodavstvu uređuju pitanja privremene i trajne skrbi djece, priklanjajući se jednom izboru.

Po dosadašnjoj praksi možemo reći da se siromašnije države iz kojih dolazi veliki broj djece za posvojenje priklanja međunarodnom posvojenju. Razloge za to možemo pronaći u broju djece koja se nalaze u institucijskom smještaju, siromaštvu i nedostatnosti njihova sustava da se primjereno zbrine za tu djecu. Nadalje zbog česte pojave korupcije u tim državama, one su na meti trgovca djecom.

⁵¹ *Ibid.*, str. 23.

⁵² Topčić – Rosenberg, D., *Želim posvojiti dijete iz druge države. A što sada?*, Adoptin vodič kroz međunarodno posvojenje, ADOPTA – udruga za potporu posvajanju, Zagreb, 2015, str. 19

Posvojitelji također često vide izlaz iz svoje situacije u međunarodnom posvojenju ako u njihovoj matičnoj državi nema podobne djece za posvojenje ili su liste čekanja predugačke. Ne smije se dopustiti da interesi posvojitelja budu ispred interesa samog djeteta, a osobito se ne smije pogodovati posvojiteljima da pod svaku cijenu posvoje dijete birajući koje fizičke značajke žele ili ne žele na djetetu, birajući samo potpuno zdravu djecu bez opterećenja. Zadovoljavanje takvih potreba ne smije biti provedeno ni u kojem slučaju na štetu interesa djeteta.⁵³

Međunarodno posvojenje često dovodi do kupovine i prodaje djece jer su posvojitelji iz razvijenih zemalja spremni platiti visoke svote novca samo kako bi zadovoljili svoju želju za djecom. Zbog takvih želja posvojitelja dolazilo je i do posvajanja djece koja su imala obitelji dovodeći do kršenja temeljnih prava djeteta i njegovih bioloških roditelja (*v. infra*).

Sam postupak međunarodnog posvojenja potrebno je provesti oprezno te brižljivo i pažljivo ocijeniti sve pretpostavke koje su potrebne za zasnivanje posvojenja i osobitu pažnju posvetiti najboljem interesu djeteta. Kada se odlučuje da li nešto je u najboljem interesu djeteta, u obzir treba uzeti djetetove potrebe. One mogu biti različitog karaktera. Za svako pojedino dijete postoje specifične potrebe, recimo dijete sa zdravstvenim problemima ili teškoćama u razvoju zahtijeva pojačani njegu i skrb koje čine njegove osnovne potrebe imajući prednost pred nekim drugim potrebama.⁵⁴

Države svojim nacionalnim zakonodavstvom uređuju koje je dijete podobno za posvojenje, kada i na koji način se može posvojiti te ostale pretpostavke koje su potrebne za zasnivanje posvojenja. Svaka država može imati, a često i ima, različite uvjete i zahtjeve koje treba ispuniti kako bi se realiziralo međunarodno posvojenje i osiguralo da ono bude u najboljem interesu djeteta.

⁵³ Hoško, T., *op.cit.* bilj. 6., str. 75

⁵⁴ Šeparović, M., *op.cit.*, bilj. 17., str. 32.

5. Pravno uređenje načela najboljeg interesa djeteta

Načelo najboljeg interesa djeteta nalazimo u obiteljskom zakonodavstvu mnogih država, također i Republike Hrvatske kao i u međunarodnom pravu.⁵⁵ Od svih međunarodnih dokumenata najvažnijim smatramo UN-ovu Konvenciju o pravima djeteta iz 1989. (v. *infra*) i Hašku konvenciju o zaštiti djece i suradnji glede međunarodnog posvojenja iz 1993. godine (v. *infra*), koje i dan danas čine glavne međunarodne izvore za zasnivanje međunarodnog posvojenja. Središnji interes ovih dokumenata predstavlja najbolji interes djeteta u zasnivanju posvojenja.

Prema organizacijama koje su donijele pojedine dokumente dijelimo ih na one donesene pod okriljem Ujedinjenih naroda te Vijeća Europe i naravno Haške konferencije.

Ujedinjeni narodi su zaslužni za donošenje Deklaracije o pravima djeteta 1959. godine, Deklaracije o socijalnim i pravnim načelima koja se odnose na zaštitu i dobrobit djeteta, s posebnim osvrtom na hraniteljstvo i posvojenja na nacionalnoj i međunarodnoj razini, te onu nama najvažniju Konvenciju o pravima djeteta iz 1989. godine.

Pod okriljem Vijeća Europe donesene su: Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁵⁶ donesene 1950. godine, Europska konvencija o ostvarivanju djetetovih prava⁵⁷ iz 1996. godine, te Preporuka Vijeća Europe 1443 – Međunarodno posvojenje, s obzirom na dječja prava iz 2000. godine.

Što se tiče rada Haške konferencije za međunarodno privatno pravo, treba istaknuti Hašku konvenciju o nadležnosti, mjerodavnom pravu i priznanju odluka koje se tiču posvojenja iz 1965.⁵⁸ godine te Hašku konvenciju o zaštiti djece i suradnji glede međunarodnog posvojenja iz 1993. godine.

⁵⁵ *Ibid.*, str. 29.

⁵⁶ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.

⁵⁷ Europska konvencija o ostvarivanju djetetovih prava, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 1/10, i 3/10.

⁵⁸ Zakon o potvrđivanju Konvencije o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece, Narodne novine 5/2009.

Veliki je broj međunarodnih dokumenata, kako dvostranih tako i bilateralnih ugovora, koji uređuju pitanje međunarodnog posvojenja na područjima raznih država, no za potrebe ovoga rada u sljedećim poglavljima obradit ću one najvažnije i s najširoom primjenom.

5.1. Konvencija o pravima djeteta 1989.

Konvencija o pravima djeteta (u daljnjem tekstu: Konvencija) donesena je 1989. godine pod okriljem Ujedinjenih naroda i danas predstavlja krunski dokument u uređenju međunarodnog posvojenja. Sve su države dužne poštivati odredbe predmetne Konvencije u svom zakonodavstvu.

Konvencija je prva omogućila punu afirmaciju prava djece i njihovu zaštitu, pokrivajući sva područja njihova društvenog života i određujući djecu kao jedine nositelje dječjih prava.⁵⁹ Priznaje djetetu pravo na posebnu zaštitu i pomoć od strane države koje su dužne osigurati brigu za dijete koje je privremeno ili trajno odvojeno od svoje sredine, bilo to smještajem u drugu obitelj ili u ustanovu za nezbrinutu djecu, posvojenjem ili *kafalu*⁶⁰ te je potrebno voditi brigu o najboljem interesu djeteta poštujući njegovo kulturno, vjersko, etničko i lingvističko podrijetlo u situacijama privremene ili trajne odvojenosti djeteta od obiteljske sredine.⁶¹ Odvajanje djeteta od roditelja dozvoljeno je samo iznimno, kada nadležni organ tako odluči odlukom zasnovanom na mjerodavnom pravu i postupku i uz uvažavanje najboljeg interesa djeteta.⁶²

Načelo najboljeg interesa djeteta sadržano je u člancima 3., 9., 18., 20., 21., 37., i 40. Konvencije. Članci koji su bitni za temu ovoga rada jesu članak 3., 9., 20., 21., te ćemo ih pobliže raspraviti.

U članku 3. Konvencije definirano je načelo najboljeg interesa djeteta koje se smatra temeljnim načelom za tumačenje cjelokupne Konvencije. Članak 3. Konvencije sastoji se od tri elementa: procesnog, materijalnog i pravnog načela.⁶³ Članak 3. stavak 1. Konvencije predstavlja procesno pravilo koje nalaže da se u svim postupcima u svezi s djecom koji kao

⁵⁹ Šeparović, M., *op.cit.*, bilj. 17., str. 35.

⁶⁰ *Kafala* - oblik brige po islamskom pravu, koji je legalno priznat i smatra se potpunim. Dijete odrasta u porodici, ali ne uzima prezime porodice domaćina, niti ima nasljedna prava. Ovo odražava principe islamskog prava po kojima se krvno srodstvo ne može mijenjati

⁶¹ Jakovac-Lozić D., *op.cit.*, bilj. 20., str. 36.

⁶² Hrabar D., *op.cit.*, bilj. 1., str. 39.

⁶³ Šeparović, M., *op.cit.*, bilj. 17., str. 32

krajnji rezultati imaju donošenje odluke koja ima učinak na jedno ili više djetete, postupak treba provesti pridajući važnost najboljem interesu djeteta na koje se odluka odnosi.⁶⁴ Stavak 2. istog članka čini temelj za donošenje materijalnih propisa koji trebaju uspostaviti mehanizme potrebne da bi se osigurala primjena načela najboljeg interesa djeteta kada se donosi odluka vezana za dijete. Stavak 3. predstavlja pravno načelo usmjereno na ograničavanje vlasti odraslih nad djecom i pridajući posebnu pažnju da njihovo djelovanje bude u djetetovom najboljem interesu.⁶⁵

Članak 9. Konvencije jamči djetetu pravo da ono živi s roditeljima, ali ostavljajući mogućnost da ono bude odvojeno od roditelja kada nadležna tijela procijene da je to u konkretnoj situaciji u najboljem interesu djeteta. Također predviđa mogućnost u situaciji odvojenosti djeteta od roditelja da ono s njima održava osobne i neposredne odnose ako to ne ugrožava djetetovu dobrobit.⁶⁶

Članak 20. Konvencije uređuje obvezu države da djetetu pruži posebnu pomoć i zaštitu kada je ono radi svoje dobrobiti izdvojeno iz obiteljske sredine. Država je dužna u takvim situacijama djetetu osigurati zamjensku zaštitu bilo smještajem kod udomitelja, *kafalu*, smještaj u odgovarajuću ustanovu ili davanjem na posvojenje. Pri donošenju takve odluke u obzir se trebaju uzeti djetetovo podrijetlo.⁶⁷

Članak 21. Konvencije odnosi se na posvojenje djece, bilo domaće ili međunarodno. Obveza je država koje provode posvojenje da posebnu pažnju posvete dobrobiti djeteta te da osiguraju da stručna osoba na temelju zakona i propisanog postupka donese odluku o posvojenju s obzirom na situaciju, da prihvate međunarodno posvojenje kao alternativni oblik skrbi za dijete ako se mu se ne može osigurati skrb u domovini, da dijete koje je subjekt u međunarodnom posvojenju bude izjednačeno u zaštiti i standardima kao i dijete kod domaćeg posvojenja, da se posebnim mjerama spriječi postizanje nedopuštene materijalne koristi kod zasnivanja međunarodnog posvojenja, te da se u okviru bilateralnih ili multilateralnih sporazuma osigura da postupak smještaja djeteta u drugoj zemlji bude vođen i nadziran od strane nadležnih tijela i vlasti.⁶⁸

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Čl. 9. Konvencija o pravima djeteta 1989.

⁶⁷ Čl. 20. Konvencija o pravima djeteta 1989.

⁶⁸ Čl. 21. Konvencija o pravima djeteta 1989.

Konvencija u svojim odredbama sadrži samo osnovne upute za države koje predviđaju posvojenje kao jedan od načina zbrinjavanja djece.⁶⁹ Detaljnije uređenje ovog instituta prepušteno je državama strankama koje ga trebaju urediti u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvom, ali pazeći pri tome na najbolji interes djeteta, uzimajući u obzir njegovo etničko, vjersko, kulturno i lingvističko podrijetlo.⁷⁰

Konvencija, između ostalog, potiče sklapanje multilateralnih i bilateralnih ugovora kojima bi se pobliže uredilo pitanje posvojenja djeteta iz jedne države u drugu ako ono predstavlja najbolji način zbrinjavanja djeteta bez roditeljske skrbi. Do sada je to najobuhvatnije uređeno Haškom konvencijom o zaštiti djece i suradnji glede međunarodnog posvojenja iz 1993. godine koja se temelji na odredbama Konvencije o pravima djeteta 1989.⁷¹

Prema Konvenciji međunarodno posvojenje je posvojenje djeteta od strane posvojitelja koji su različitog državljanstva od onog koje ima dijete, predstavlja zamjenski, alternativni način zbrinjavanja djeteta, ako se ono ne može udomiti, posvojiti ili na primjereni način zbrinuti u zemlji svog podrijetla. U donošenju odluke o zasnivanju međunarodnog posvojenja najbolji interes djeteta predstavlja odlučujući i primarni faktor.⁷²

Najbolji interes djeteta opće je načelo Konvencije koje služi kao vodilja pri interpretaciji pojedinih odredaba Konvencije. Ima značaju ulogu u situacijama u kojima dođe do sukoba između prava djeteta i roditelja ili drugih subjekata. Njime se ponekad opravdavaju izuzetci od prava djeteta, npr. dijete bude izdvojeno iz obitelji i bude dano na posvajanje, što je protivno pravu djeteta na održavanje veze s roditeljima, ali i pravu roditelja na održavanje veze s djetetom, ali ono se provodi poštujući najbolji interesa djeteta koji opravdava ograničenja ovih prava.⁷³

Konvencija ne definira što je to najbolji interes djeteta. Sama definicija je određiva, ali neodređena⁷⁴ jer različita društva i povijesna razdoblja neće jednako tumačiti pojam najboljeg interesa djeteta. U različitim kulturama često postoji drugačiji koncept o tome što je u djetetovom najboljem interesu.

⁶⁹ Šeparović, M., *op.cit.*, bilj. 17., str. 170.

⁷⁰ Jakovac-Lozić D., *op.cit.*, bilj. 29., str. 36.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Ibid.*

⁷³ Šeparović, M., *op.cit.*, bilj. 17., str. 36.

⁷⁴ Hrabar D. *et.al.*, *op.cit.*, bilj. 4., str. 208.

Ne možemo sa sigurnošću utvrditi što to točno obuhvaća najbolji interes djeteta. To se ostavlja na zadaću tijelu koje odlučuje i donosi odluku vezano uz dijete u za to propisanom postupku poštujući pravni poredak. Često se najbolji interes djeteta uspoređuje sa zadovoljavanjem materijalnih potreba jer siromaštvo, naravno, nije u najboljem interesu, ali bitne komponente čine emocionalna podrška, dobrobit. Konvencija obuhvaća široki raspon prava čiji su nositelji djeca poput prava na život, razvoj, sigurnost, obrazovanje, zdravlje te kulturu, stoga zaključujemo da su to ujedno i neki od kriterija za određivanje najboljeg interesa djeteta prema Konvenciji.

5.2. Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem 1993.

Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem (dalje: Haška konvencija o posvojenju 1993.) donesena je na zasjedanju Haške konferencije 1993. godine kao odgovor na znatne promjene koje su zahvatile međunarodno posvojenje nakon Drugog svjetskog rata. Ono je postalo svjetski fenomen šireći se na sve kontinente i među sve kulture te dovodeći do migracije djece iz jednog društvenog okruženja i kulture do drugog, često potpunog drugačijeg okruženja.⁷⁵

Broj parova koji su željeli posvojiti djecu uvelike je premašivao broj djece raspoložive za posvojenje. Takva situacija dovela je do sukoba različitih prava, nerijetko i novčanih probitaka što je potaknulo razvoj međunarodne trgovine djecom, otmice i ucjene pod maskom međunarodnog posvojenja gdje su djeca najviše ispaštala. Stoga je trebalo pod hitno pronaći metodu da se tome stane na kraj jer djelovanja samo pojedinih država nisu bila dovoljna. U prilog potrebi donošenja ove Konvencije išao je nedostatak nacionalnih i međunarodnih pravnih rješenja i instrumenata, te potreba za međunarodni pristup ovom fenomenu.⁷⁶

Cilj Haške konvencije o posvojenju 1993. je pronalazak i uređivanje mjera kojima bi se osiguralo da međunarodno posvojenje bude zasnovano u najboljem interesu djeteta uz poštivanje njegovih temeljnih prava i borba protiv trgovine djece što je u skladu s člankom 35. Konvencije o pravima djeteta 1989. Ono što je jako bitno istaknuti je da Haška konvencija o

⁷⁵ Doek, J., Van Loon, H., Vlaardingerbroek, P., *Children on the move – How to implement their right to family life*, Kluwer Law International, Hag, 1996., str. 63.

⁷⁶ *Ibid.*

posvojenju 1993. ide za olakšavanjem tj. automatskim priznanje posvojenja između država stranaka.⁷⁷

Haška konvencija o posvojenju 1993. se primjenjuje samo kada dijete napušta svoju domovinu i odlazi u državu gdje žive posvojitelji, odnosno državu primateljicu. Ako su obje države potpisnice ove Konvencije ona se obvezno primjenjuje.⁷⁸ Za poveznicu se uzima mjesto boravišta stranaka, a ne državljanstvo. Bitno je da dolazi do premještanja djeteta iz države podrijetla u državu primateljicu.⁷⁹

5.2.1. Zaštita najboljeg interesa djeteta u postupku međunarodnog posvojenja prema Haškoj konvenciji o posvojenju 1993.

U prvom poglavlju Haške konvencije o posvojenju 1993. određuju se pravila čiji je cilj osigurati da se međunarodna posvojenja organiziraju samo pod uvjetom da je to u najboljem interesu djeteta i poštujući njegova temeljna prava. U tu svrhu propisane su forme, načela i minimalni uvjeti koji se moraju poštivati kod zasnivanja posvojenja. Zatim se obvezuju države potpisnice da uspostave zaštitne mehanizme s ciljem sprječavanja prodaje, trgovine djece i njihove otmice. Polje primjene ove Konvencije su samo posvojenja kojima se zasniva trajni odnos između djeteta i posvojitelja.⁸⁰

U drugom poglavlju Haške konvencije o posvojenju 1993. propisuju se bitni uvjeti koji moraju biti kumulativno ispunjeni za zasnivanje međunarodnog posvojenja, jer u slučaju da nisu, zasnivanje posvojenja nije dopušteno. Konvencija u ovom dijelu propisuje samo minimalne standarde koji moraju biti ispunjeni, a na slobodu svake države stranke Konvencije je ostavljeno da nacionalnim zakonodavstvom urede i propišu dodatne uvjete koje smatraju potrebnima⁸¹ da bi se osigurali ciljevi ove Konvencije, a to je zaštita najboljeg interesa djeteta prilikom zasnivanja međunarodnog posvojenja.

Bitni uvjeti traženi Konvencijom traže se na strani djeteta, potencijalnih posvojitelja te bioloških roditelja ili drugih osoba koje skrbe o djetetu. Potrebno je utvrditi da su posvojitelji

⁷⁷ Jakovac-Lozić D., *op.cit.*, bilj. 20., str. 73.

⁷⁸ *Ibid.*, str. 75.

⁷⁹ Hoško, T., *op.cit.*, bilj. 7, str. 330.

⁸⁰ Jakovac Lozić, D., *op.cit.*, bilj. 33., str. 74.

⁸¹ Doek, J., *et.al.*, *op.cit.*, bilj. 75, str. 67.

prikladni za posvojenje, da je provedeno savjetovanje s njima te da je djetetu dopušten ulazak i trajni boravak u državi primateljici. U suprotnom nije dopušten prelazak djeteta u državu primateljicu.

Nadležna tijela koja sudjeluju u postupku zasnivanja međunarodnog posvojenja dužna su potrebne pristanke pribaviti i dati slobodno, motivirane zaštitom najboljeg interesa djeteta. Potrebno je veliku pažnju posvetiti da suglasnosti nisu iznuđene i motivirane novcima ili nekim drugim oblikom koristi. Ova odredba je ključna kako bi se smanjila mogućnost zlouporabe međunarodnog posvojenja. U tom duhu se prihvaća suglasnosti majke dana tek nakon rođenja djeteta, koja ujedno služi i zaštiti temeljnih prava majke.⁸² Nadalje, potrebno je informirati dijete o mogućem posvojenju i njegovim posljedicama jer se u obzir uzimaju želje i mišljenje djeteta u pogledu njegova posvojenja i njegova suglasnost ako je ono sposobno i dovoljno zrelo za sudjelovanje u postupku poštujući djetetovo konvencijsko pravo na izražavanje vlastita mišljenja.

Treće poglavlje Haške konvencije o posvojenju 1993. uređuje suradnju između nadležnih tijela država stranaka Konvencije. Po tome se ova Konvencija ističe kao netipičan instrument međunarodnog privatnog prava, jer uređuje postupak posvojenja i suradnju nadležnih tijela, a ne propisuje mjerodavno pravo i nadležnost.⁸³

Odgovornost za provođenje međunarodnog posvojenja, poštujući sva pravila Haške konvencije, podijeljena je između države posvojenika i države posvojitelja⁸⁴ koje su dužne osigurati posvojenje u najboljem interesu djeteta. Država posvojenika odgovorna je za utvrđivanje podobnosti djeteta za posvojenje i postojanja potrebnih suglasnosti za posvojenje, dok država posvojitelja mora ispitati i utvrditi postojanje pretpostavki na strani posvojitelja.

Haška konvencija o posvojenju 1993. propisuje mogućnost da država posredovanje u međunarodnom posvojenju prepusti drugim ovlaštenim tijelima koja nisu državna, ako to zakonodavstvo pojedine zemlje dopušta. Takva tijela mogu obaviti sve pripremne radnje potrebne da dođe do zasnivanja posvojenja, ali krajnju odgovornost za dopuštanje posvojenja ipak snosi nadležno državno tijelo.

⁸² Jakovac Lozić, D., *op.cit.*, bilj. 33., str. 74.

⁸³ Hoško, T., *op.cit.*, bilj. 7., str. 333.

⁸⁴ Jakovac Lozić, D., *op.cit.*, bilj. 33., str. 77.

Tijela kojima se može povjeriti posao posredovanja moraju ispunjavati zahtjeve integriteta, profesionalne kompetencije, iskustva i odgovornosti te moraju biti kvalificirani svojim etičkim standardima i obukom ili iskustvom za rad u području međudržavnog posvojenja. Moraju postojati licencirani posrednici i ovlaštena tijela koja će potvrditi posvojenje i u zemlji porijekla djeteta.

Četvrto poglavlje Haške konvencije o posvojenju 1993. propisuje uvjete za postupanje u međunarodnom posvojenju, kojima je cilj osigurati zaštitu temeljnih prava i interesa subjekata uključenih u postupak posvojenja, a to su u pravilu dijete, biološki roditelji te potencijalni posvojitelji.⁸⁵ U cilju je Haške konvencije o posvojenju 1993. da pruži potrebnu zaštitu svim subjektima uključenima u postupak međunarodnog posvojenja, ali ujedno maksimalno olakšavajući postupak kako bi se povećale mogućnosti da djeca bez roditeljske skrbi nađu prikladnu obitelj.⁸⁶

Država posvojitelja dužna je provjeriti ispunjavaju li oni pretpostavke potrebne za zasnivanje posvojenja. Koje su to pretpostavke određuje svaka država samostalno, no potrebno je utvrditi svakako da li udovoljavaju psihološko-sociološkim predispozicijama i potrebno ih je upoznati s posljedicama ove vrste posvojenja.⁸⁷

Nadležni organi države posvojitelja dužni su sačiniti izvješće koje će sadržavati informacije o posvojiteljima koji će omogućiti da nadležni organ države posvojenika utvrdi da li bi oni bili podobni posvojitelji za određeno dijete. Podatci se u pravilu odnose na njihovu podobnost, zdravstveno i obiteljsko stanje, društveno okruženje, motiv za zasnivanje posvojenja, mogućnost da posvoje dijete.⁸⁸

Ono što je zanimljivo istaknuti je jedno do dan danas atraktivno i pomalo tabu pitanje koje se pojavilo već prilikom donošenja Haške konvencije o posvojenju 1993., a odnosi se na potencijalne posvojitelje. Mogu li potencijalni posvojitelji biti istospolni partneri i osobe koje nisu u braku? Primjena Haške konvencije ograničila se načelno na samce i bračne drugove kao potencijalne posvojitelje, a mogućnost da dijete posvoje istospolni partneri stavljena je u

⁸⁵ Doek, J., *et.al.*, *op.cit.*, bilj. 75., str. 69.

⁸⁶ *Ibid.*, str. 65.

⁸⁷ Jakovac Lozić, D., *op.cit.*, bilj. 33., str. 81.

⁸⁸ Puljko, V., *op.cit.*, bilj. 32., str. 33.

nadležnost država između kojih se zasniva posvojenje. Ono je u pravilu moguće kada to predviđaju i država podrijetla djeteta i država posvojitelja.⁸⁹

Država posvojenika ima slobodu utvrđivati da li je međunarodno posvojenje u najboljem interesu djeteta. Prvenstveno se djetetu treba osigurati i pronaći smještaj u njegovoj domovini, no ako mu se tamo ne može osigurati život pod primjerenim uvjetima potrebnima za razvoj i odgoj, u obzir se uzima mogućnost međunarodnog posvojenja kao supsidijarnog rješenja.

Utvrđivanje najboljeg interesa djeteta u konkretnom slučaju provodi se na temelju usporedbe izvješća države posvojenika i izvješća države posvojitelja. Nadležni organi države posvojenika trebaju sačiniti izvješće s podacima o djetetovim osobinama, podobnosti za posvojenje, podacima o obiteljskom i zdravstvenom stanju, o društvenom životu i podatke o posebnim potrebama djeteta ako ih ima.⁹⁰

Posvojenje se može zasnovati u državi podrijetla djeteta, a može i u državi primitka kada se dijete u tu svrhu premjesti u državu primateljicu. Kada se posvojenje zasniva nakon dolaska djeteta u državu primateljicu, država primateljica je dužna posebnu brigu voditi da li je posvojenje u najboljem interesu djeteta. Ako se ustanovi da smještaj djeteta kod potencijalnih posvojitelja nije odgovarajući i u njegovu najboljem interesu, dužna je poduzeti potrebne mjere kako bi se zaštitilo dijete, a ako je potrebno može se organizirati povratak djeteta u matičnu zemlju.⁹¹ Priznanje provedenog međunarodnog posvojenja može se odbiti i u drugoj državi ugovornici ako se utvrdi da je ono očito u suprotnosti s najboljim interesom djeteta i protivno javnom poretku.⁹²

Peto poglavlje Haške konvencije o posvojenju 1993. posvećeno je priznanju i učincima posvojenja. Kao što smo već rekli jedan od glavnih ciljeva ove Konvencije je omogućiti automatsko priznavanje posvojenja u državama ugovornicama. Do *ex lege* priznanja u državama ugovornicama dolazi kada nadležno tijelo države podrijetla djeteta potvrdi da je posvojenje zasnovano u skladu s Haškom konvencijom. Država ugovornica može odbiti priznanje posvojenja samo ako je to u očiglednoj suprotnosti s njezinim javnim poretkom, ali pri tome mora voditi računa o najboljem interesu djeteta. U kasnijem poglavlju ćemo vidjeti

⁸⁹ *Ibid.*, str. 31.

⁹⁰ *Ibid.*, str.33.

⁹¹ *Ibid.*, str. 35.

⁹² *Ibid.*, str. 36.

primjer iz sudske prakse u kojemu je došlo do odbijanja priznanja posvojenja od strane države ugovornice, te što je Europski sud za ljudska prava odlučio povodom te odluke.

U šestom poglavlju Haške konvencije o posvojenju 1993. sadržane su opće odredbe posvećene zaštiti ostalih odredaba Konvencije koje štite dijete kao najranjivijeg subjekta u postupku međunarodnog posvojenja te sve ostale subjekte uključene u postupak. Konvencija propisuje zabranu kontakta između potencijalnih posvojitelja i djetetovih bioloških roditelja do trenutka ispunjenja određenih uvjeta. Zatim štite se podatci o djetetu i njegovu identitetu koji moraju biti sačuvani kako bi kasnije dijete ili njegov zastupnik mogli pristupiti tim podacima u skladu s nacionalnim zakonodavstvom države ugovornice. Ovdje vidimo zapravo još jednu odredbu usmjerenu na zaštitu djetetovog konvencijskog prava, a to je pravo na saznanje vlastitog podrijetla.

Ono što nam je još bitno iz ovog dijela Haške konvencije je članak 32. koji propisuje zabranu stjecanja financijske ili druge koristi. Dopušta se plaćanje izdataka i troškova potrebnih da bi se realizirano posvojenje, no ono što je zanimljivo istaknuti je drugi dio odredbe koji dopušta plaćanje opravdane naknade stručnim osobama uključenima u posvojenje. Već možemo sami zaključiti da je ovo jedna mana odredbe jer lako može biti korištena za zloupotrebu zasnivanja međunarodnog posvojenja. O tome nešto više u kasnijem poglavlju.

Obradom odredba Haške konvencije vidimo da ona, iako propisujući minimalne standarde i uvjete za zasnivanje međunarodnog posvojenja, obuhvaća zapravo sve najbitnije pretpostavke. Osiguranjem njezine ispravne primjene omogućuje se zaštita najboljeg interesa djeteta i sprječava zloupotreba instituta međunarodnog posvojenja.⁹³

⁹³ Hoško, T., *op.cit.*, bilj. 7., str. 331.

5.3. Dokumenti Vijeća Europe

Kako je djelatnost Vijeća Europe usmjerena između ostalog i na zaštitu temeljnih ljudskih prava u koja spadaju i prava djece, doprinijelo je njihovoj zaštiti i utvrđivanju u raznim dokumentima koji su primjenjivi i u postupcima međunarodnog posvojenja.

Važni dokumenti u tom kontekstu su: Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda donesena 1950. godine, Europska konvencija o posvojenju iz 1967. godine, Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava⁹⁴ iz 1996. godine, Konvencija Vijeća Europe o kontaktima s djecom⁹⁵ iz 2003. godine te Preporuka Vijeća Europe 1443. iz 2000. godine o Međunarodnom posvojenju: s obzirom na dječja prava. S obzirom na opsežnost teme i nemogućnost detaljne obrade svakog dokumenta posebno, kratko ću se osvrnuti samo na zaštitu najboljeg interesa djeteta u sklopu međunarodnog posvojenja u Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

5.3.1. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: EKZLJP) ima za cilj utvrditi temeljna ljudska prava i slobode koja su neotuđiva te obvezati države da svakoj osobi pod svojom jurisdikcijom jamče ta prava i njihovu zaštitu. EKZLJP ne sadrži izričite posebne odrede o djeci već se one primjenjuju na sve ljude, pa tako naravno i na djecu.

Odredbe koje imaju posredan učinak na posvojenje, kako domaće tako i međunarodno, su odredbe članka 8., 12. i 14. Odredba članka 8. jamči pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života, dok odredba članka 12. određuje pravo na osnivanje obitelji, pa tako i one koja se osniva posvojenjem. Zaključno, odredba članka 14. osigurava uživanje svih prava i sloboda iz predmetne konvencije bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

Iako EKZLJP u svojim odredbama ne spominje načelo najboljeg interesa djeteta, Europski sud za ljudska prava (dalje: ESLJP) se ponekad u svojim odlukama poziva na primjenu tog načela u vezi s primjenom članka 8. EKZLJP.⁹⁶

⁹⁴ Europska konvencija o ostvarivanju djetetovih prava, Narodne novine - Međunarodni ugovori" br. 3-56/10

⁹⁵ Konvencija Vijeća Europe o kontaktima s djecom, Narodne novine - Međunarodni ugovori" br. 1-16/09

⁹⁶ Šeparović, M., *op.cit.*, bilj. 17., str. 207.

Stav ESLJP-a u vezi s načelom najboljeg interesa djeteta je omogućiti održavanje obiteljskog odnosa između djeteta i roditelja i poduzeti sve potrebne mjere kako bi njihovi osobni odnosi ostali očuvani.⁹⁷ No s druge strane ESLJP prepoznaje da je u djetetovom najboljem interesu da odrasta u zdravom okolišu te kao iznimku dopušta prekidanje obiteljskih veza kada su one štetne za dijete.⁹⁸

Stajalište koje se ističe u pogledu primjene ove konvencije je ono koje je Europska komisija za ljudska prava zauzela o pitanju starosti djeteta u pogledu njegove podobnosti za međunarodno posvojenje. Načelno u svakom međunarodnom i domaćem dokumentu djetetom podobnim za posvojenje smatra se dijete do navršene 18. godine života. No, spomenuta komisija je zauzela stav da se kao uvjet na strani djeteta za međunarodno posvojenje treba uzeti njegova dob koje ne bi smjela dosežati školsku dob.⁹⁹ To možemo podvesti pod najbolji interes djeteta zato što bi kasnije posvojenje vrlo lako moglo osujetiti pravo djeteta na obrazovanje jer ono često dolazi iz drugačijeg lingvističkog, kulturnog i društvenog okruženja te bi u starijoj životnoj dobi imalo poteškoća brzo se snaći i uklopiti.

6. Hrvatsko zakonodavstvo

Ustav Republike Hrvatske¹⁰⁰ uređuje uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život, iz čega možemo zaključiti da sadrži elemente pomoću kojih možemo odrediti načelo najboljeg interesa djeteta i obvezu djelovanje države i pojedinca u njegovu korist iako ne sadrži izričitu odredbu o načelu djetetovog najboljeg interesa.¹⁰¹ Nadalje, država je dužna osigurati ostvarivanje osobnih, ekonomskih, kulturnih i drugih prava djeteta.

Ustav propisuje obvezu roditelja na odgoj, uzdržavanje i obrazovanje djeteta te na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti. Dijete koje je tjelesno i duševno oštećeno, te socijalno zapušteno ima pravo na njegu, obrazovanje i skrb, a država se obvezuje pružiti skrb maloljetnicima bez roditelja i onima za koje se roditelji ne brinu.

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ *Ibid.*, str. 208.

⁹⁹ Jakovac-Lozić, D., *op.cit.*, bilj. 33., str. 42.

¹⁰⁰ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14.

¹⁰¹ Šeparović, M., *op.cit.*, bilj. 17., str. 42.

Daljnja razrada prava djece uređena je Obiteljskim zakonom (dalje: ObZ) na čiji je sadržaj znatno utjecala Konvencija o pravima djeteta 1989. Kada govorimo o pojedinim pravima djeteta često je njihovo ostvarivanje povezano s načelom zaštite najboljeg interesa djeteta koje je misao vodilja te se proteže i na institut posvojenja.

U ObZ-u posvojenje je definirano kao „poseban oblik obiteljskopравnog zbrinjavanja i zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajni odnos roditelja i djeteta“.¹⁰² Iz same definicije vidimo da institut posvojenja služi zbrinjavanju i zaštiti djece te da je on trajan odnos. Za razliku od ObZ-a neka strana zakonodavstva predviđaju i raskid posvojenja.¹⁰³ Isto tako, hrvatsko zakonodavstvo predviđa zasnivanje posvojenja isključivo aktom nadležnog tijela, dok u međunarodnom pravu postoje i tzv. ugovorna posvojenja.¹⁰⁴

ObZ propisuje da se posvojenje može zasnovati samo ako je u skladu s dobrobiti djeteta.¹⁰⁵ Hrvatska pravna teorija koristi se pojmom dobrobit djeteta kao primjerenijim i sveobuhvatnijim pravnim standardom koji obuhvaća i najbolji interes djeteta.¹⁰⁶

Međunarodno posvojenje u Republici Hrvatskoj regulirano je Obiteljskim zakonom, Zakonom o potvrđivanju konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, Zakon o međunarodnom privatnom pravu¹⁰⁷, te Pravilnikom o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost za posvojenje, sadržaju stručnog mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje, metodama utvrđivanja podobnosti i prikladnosti, sadržaju izvješća o djetetu, vođenju registra o potencijalnim posvojiteljima te načinu vođenju registra o posvojenjima.¹⁰⁸

Posebnu pažnju prilikom posvajanja djece iz druge države potrebno je posvetiti zakonodavstvu kojim se uređuje međunarodno posvojenje u Republici Hrvatskoj. Razlikuje se postupak međunarodnog posvojenja kada se ono odvija između država ugovornica Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem 1993. i kada se odvija između

¹⁰² Čl. 180. st. 1. Obiteljski zakon, 2015.

¹⁰³ Hoško T., *op.cit.*, bilj. 6., str. 38.

¹⁰⁴ *Ibid.*, str. 39

¹⁰⁵ Čl. 180. st. 3. Obiteljski zakon, 2015.

¹⁰⁶ Hrabar, D., *et.al.*, *op.cit.*, bilj. 4., str. 279.

¹⁰⁷ Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Narodne novine 101/17

¹⁰⁸ Pravilnik o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost za posvojenje, sadržaju stručnog mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje, metodama utvrđivanja podobnosti i prikladnosti, sadržaju izvješća o djetetu, vođenju registra o potencijalnim posvojiteljima te načinu vođenja registra o posvojenju, Narodne novine 106/2014

država od kojih jedna nije ugovornica. Kada dijete dolazi iz države koja nije ugovornica gore navedene Konvencije, mjerodavno pravo određuje se primjenom Zakona o međunarodnom privatnom pravu koji sadrži odredbe o određivanju mjerodavnog prava za zasnivanje ili prestanak posvojenja i odredbe o nadležnosti.

6.1. Međunarodno posvojenje – Hrvatska kao država primateljica

Konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem 1993. u Republici Hrvatskoj je stupila na snagu 1. travnja. 2014. godine. Ona je danas, u pravilu, temeljni propis koji se primjenjuje u postupku međunarodnog posvojenja u Republici Hrvatskoj s obzirom na to da je do danas veliki broj država, kako primateljica tako i država podrijetla djeteta, pristupio predmetnoj Konvenciji.

Kao što smo već naveli glavni cilj ove Konvencije je uspostavljanje mjera zaštite koje će osigurati da se međudržavna posvojenja provode u najboljem interesu djeteta¹⁰⁹, uspostaviti sustav suradnje između država ugovornica koji će osigurati da se te mjere zaštite poštuju i time spriječi nezakonito odvođenje, prodaju ili trgovinu djece¹¹⁰, te osigurati priznanje posvojenja u državama ugovornicama.¹¹¹

S obzirom na to da je postupak međunarodnog posvojenja prema Haškoj konvenciji o posvojenju detaljno razrađen u poglavlju 5.2., sada ćemo u kratkim crticama opisati kako se postupak odvija u Republici Hrvatskoj.

Sukladno članku 6. Konvencije¹¹² Republika Hrvatska je za središnje nadležno tijelo odredila Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (dalje: MDOMSP) čija je dužnost surađivati, prikupljati i razmjenjivati informacije, statističke podatke, iskustva, standardne obrasce te ukloniti svaku prepreku za primjenu Konvencije zajedno sa središnjim tijelom druge države ugovornice. Pored MDOMSP nadležan je Centar za socijalnu skrb u čiju je isključivu nadležnost ObZ-om stavljeno zasnivanje posvojenja (domaćeg i međunarodnog).¹¹³ Dužnosti predviđene Konvencijom podijeljene su tako između MDOMSP-

¹⁰⁹ Čl. 1. st. 1. Konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, 1993.

¹¹⁰ Čl. 1. st. 2. Konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, 1993.

¹¹¹ Čl. 1. st. 3. Konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, 1993.

¹¹² Čl. 6. Konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, 1993.

¹¹³ Hoško T., *op.cit.*, bilj. 6., str. 192.

a koje obavlja dužnost suradnje s tijelima drugih država ugovornica, prihvaća provođenje postupka posvojenje, te izdaje potvrdu da je ono zasnovano u skladu s Konvencijom.¹¹⁴ CZSS nadležan je za sve ostalo.

Posvojitelji u Republici Hrvatskoj se tako prvo obraćaju CZSS nadležnom prema njihovom prebivalištu odnosno uobičajenom boravištu¹¹⁵ koji izrađuje mišljenje o podobnosti i prikladnosti potencijalnih posvojitelja.¹¹⁶ Zatim se potencijalni posvojitelji obraćaju MDOMSP-u podnošenjem zahtjeva za međunarodno posvojenje uz koje su dužni priložiti stručno mišljenje CZSS o njihovoj podobnosti i prikladnosti, te su dužni naznačiti državu iz koje dolazi dijete.¹¹⁷ Ministarstvo je dužno kontaktirati središnje tijelo države podrijetla djeteta i provjeriti mogućnost suradnje s tom državom. MDOMSP će prije kontaktiranja središnjeg tijela države podrijetla djeteta izraditi potrebna izvješća o potencijalnim posvojiteljima koja će onda uputiti tom središnjem tijelu.¹¹⁸

Središnje tijelo države podrijetla djeteta postupa po zahtjevu države primateljice, sastavlja potrebna izvješća, provjerava podobnost djeteta za međunarodno posvojenje, pribavlja pristanke potrebne za zasnivanje posvojenja, provjerava jesu li potencijalni posvojitelji u skladu s najboljim interesom djeteta te daje svoje odobrenje i šalje ga nazad MDOMSP.¹¹⁹

Kao zadnji korak ostaje suradnja između MDOMSP-a i središnjeg tijela države podrijetla djeteta kako bi se osigurala odobrenja potrebna da dijete napusti državu i da bi se osigurao ulazak djeteta u Republiku Hrvatsku i njegov trajni boravak ovdje. Središnje tijelo države podrijetla djeteta izdaje potvrdu posvojiteljima kojom potvrđuje provedbu posvojenja u skladu s odredbama Konvencije. Posvojitelji su kao posljednji korak dužni potvrditi ovu odluku na pri nadležnom Općinskom sudu.¹²⁰

Postupak međunarodnog posvojenja nešto je drugačiji kada se dijete dolazi iz države koja nije stranka Konvencije. U tom slučaju nakon pribavljanja potvrde CZSS o podobnosti i prikladnosti potencijalni posvojitelji sami se obraćaju nadležnom tijelu države podrijetla djeteta

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ Čizmek, Ž., Međudržavno posvojenje, stručni rad dostupan na: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/41880>, posjećeno dana 4. listopada 2022.

¹¹⁶ Hoško T., *op.cit.*, bilj. 6, str. 198.

¹¹⁷ Čizmek, Ž., *op.cit.*, bilj. 116.

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ Topčić-Rosenberg, D., *op.cit.*, bilj. 51., str. 14.

podnoseći zahtjev za posvojenje te također i daljnju suradnju obavljaju sami.¹²¹ Potencijalni posvojitelji moraju sami poručiti zakonodavstvo države iz koje dolazi dijete te istražiti koji su uvjeti zasnivanja međunarodnog posvojenja u toj državi.

Kao što sam navela, naš Zakon o međunarodnom privatnom pravu¹²² određuje mjerodavno pravo za zasnivanje posvojenja, te određuje kumulativnu mjerodavnost prava obaju država, države posvojitelja i posvojenika.¹²³ Nakon uspješno provedenog posvojenja, posvojitelji su dužni zatražiti priznanje strane odluke o posvojenju pri nadležnom Općinskom sudu, kako bi ta odluka proizvodila pravne učinke u Republici Hrvatskoj.¹²⁴

6.2. Međunarodno posvojenje – Hrvatska kao država podrijetla djeteta

U pravilu, u Hrvatskoj posvojitelji mogu biti samo hrvatski državljani, no samo iznimno to može biti i stranac i to, naravno, samo kada je to u najboljem interesu djeteta.¹²⁵ Obiteljski zakon propisuje u slučaju posvojenja od strane posvojitelja koji nije hrvatski državljanin obvezu izdavanja odobrenja od Ministarstva nadležnog za poslove socijalne skrbi.¹²⁶ Takva obveza postoji i kada je dijete strani državljanin.¹²⁷

Potencijalni posvojitelj mora ispunjavati pozitivne i negativne pretpostavke propisane ObZ-om. To ne može biti osoba koja je u krvnom srodstvu s posvojenikom u ravnoj liniji te ako je skrbnik šticećenika dok ga CZSS ne razriješi dužnosti u pogledu šticećenika¹²⁸, osoba lišena roditeljske skrbi, koja je lišena poslovne sposobnosti te osoba čije osobine i dotadašnje ponašanje upućuju na to da nije podobna da joj se provjeri roditeljska skrb.¹²⁹

Kao jednu od bitnih pretpostavki na strani posvojitelja ObZ propisuje životnu dob. Ne propisuje se gornja dobna granica već samo donja, a ona je 21 godina starosti posvojitelja, te mora od posvojenika biti starija 18 godina. Kao iznimku dopušta posvojenje od strane posvojitelja mlađeg od 21 godinu, ali zadržavajući dobnu razliku između posvojitelja i

¹²¹ *Ibid.*

¹²² Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Narodne novine 101/2017

¹²³ Čl. 8. st. 1. Zakon o međunarodnom privatnom pravu

¹²⁴ Topčić-Rosenberg, D., *op.cit.*, bilj. 51., str. 14.

¹²⁵ Čl. 186. st. 2. Obiteljski zakon, 2015.

¹²⁶ Čl. 186. st. 3. Obiteljski zakon, 2015.

¹²⁷ Hrabar, D., *et.al.*, *op.cit.*, bilj. 4., str. 293.

¹²⁸ Čl. 182. Obiteljski zakon, 2015.

¹²⁹ Čl. 187. Obiteljski zakon, 2015.

posvojenika na 18 godina razlike.¹³⁰ Ovakvim zakonskim rješenjem želi se postići optimalna životna dob za roditeljstvo na strani posvojitelja.¹³¹

Pretpostavke koje se traže na strani djeteta kako bi bilo podobno za posvojenje su samo da je mlađe od 18 godina te da je posvojenje u njegovu najboljem interesu.¹³²

Tijelo nadležno za procjenu najboljeg interesa djeteta u postupku posvojenja je Centar za socijalnu skrb koji provodi postupak zasnivanja posvojenja. Njegova nadležnost određuje se s obzirom na prebivalište, tj. boravište djeteta.¹³³

Određivanjem MDOMSP kao središnjeg nadležnog tijela za postupak međunarodnog posvojenja država ispunjava obvezu propisanu Haškom konvencijom o posvojenju. Tako se želi postići i osigurati što viša razina pravne sigurnosti u međunarodnom posvojenju jer ono prelazi granice različitih država i pravnih sustava, te se ujedno želi promicati međunarodna suradnja u području zaštite djece i obitelji.¹³⁴ Ujedno na ovaj način se poštuje načelo supsidijarnosti jer se prije pokretanja posvojenja osigurava provjera mogućnosti primjerenog zbrinjavanja djeteta u državi podrijetla i provjera da je međunarodno posvojenje doista u najboljem interesu djeteta.¹³⁵ Naravno, to nije potpuno rješenje jer se ono odnosi samo na državu ugovornice Haške konvencije o posvojenju 1993., a posvojenja se odvijaju i između država koje nisu stranke.

Hrvatsko zakonodavstvo vidno počiva na rješenju Konvencije o pravima djeteta 1989., predviđajući međunarodno posvojenje samo kao alternativu kada se ne uspije djetetu osigurati primjereni skrb u matičnoj zemlji, poštujući načelo supsidijarnosti.

Hrvatsko zakonodavstvo nije s oduševljenjem prihvatilo međunarodno posvojenje, pogotovo ne onda kada ono nije u osobitom interesu posvojenika.¹³⁶ Zabrinutost i negativan stav prema međunarodnom posvojenju posljedice su nemogućnosti provjere sredine u koju dijete odlazi, nemogućnosti kontrole zasnovanog posvojenja i poduzimanja interventnih mjera ako se pokaže da su one potrebne za zaštitu djeteta. Nadalje, postoji opravdana bojazan o

¹³⁰ Čl. 184. Obiteljski zakon, 2015.

¹³¹ Hrabar, D., *et.al.*, *op.cit.*, bilj. 4., str. 295.

¹³² Čl. 181. st. 1. Obiteljski zakon, 2015.

¹³³ Čl. 208. Obiteljski zakon, 2015.

¹³⁴ Hrabar, D., *et.al.*, *op.cit.*, bilj. 4., str. 294.

¹³⁵ Hoško, T., *op.cit.*, bilj. 6., str. 78.

¹³⁶ Hrabar, D., *et.al.*, *op.cit.*, bilj. 4., str. 294.

mogućnosti uklapanja djeteta u novu sredinu i obitelj u stranoj državi, te gubitak jednog državljanina¹³⁷ (takav stav često dijele države s negativnim prirodnim prirastom).

Jedan od razloga zbog kojega se Hrvatska otvorila međunarodnom posvojenju je da se povećaju šanse za posvojenje djece sa zdravstvenim i psiho-fizičkim poremećajima te starije djece. U praksi se uočilo da potencijalni domaći posvojitelji izbjegavaju takvu djecu sa željom da posvoje zdravo dijete i što mlađe, dok među stranim posvojiteljima postoji interes za posvajanje i takve djece.¹³⁸ Stoga je hrvatsko zakonodavstvo prihvatilo međunarodno posvojenje imajući u vidu korisnost i osobiti interes djeteta kako bi institucijski smještaj zamijenili životom uz obitelj.¹³⁹ Takva djeca zaslužuju pažnju, ljubav i bolje uvjete za odrastanje jednako kao i zdrava djeca. Njima isto toliko treba dom i obitelj i ne treba se ustručavati im to pružiti i osigurati premda u drugoj državi ako će to biti u njihovom najboljem interesu.

Ipak se između stranaca kao potencijalnih posvojitelja pravi određena razlika s obzirom na državljanstvo. Prvenstvo se daje onim bračnim drugovima od kojih je barem jedan hrvatski državljanin ili je barem podrijetlom vezan uz Hrvatsku. Kao posljednji u obzir dolaze potencijalni posvojitelji koji nisu ni na koji način vezani uz Hrvatsku.¹⁴⁰

Neće biti dozvoljeno zasnivanje posvojenja ako ono nije u najboljem interesu djeteta koji se uvijek mora staviti na prvo mjesto, a interesi potencijalnih posvojitelja i ostalih subjekata koji sudjeluju u postupku iza djetetovih.

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ Jakovac-Lozić D, *op.cit.*, bilj. 10., str. 75.

¹³⁹ Hrabar, D., *et.al.*, *op.cit.*, bilj. 4., str. 295.

¹⁴⁰ *Ibid.*, str. 294.

7. Zloupotreba međunarodnog posvojenja – kršenje načela najboljeg interesa djeteta

Prema institutu međunarodnog posvojenja gleda se blagonaklono i s divljenjem, kao i prema ljudima koji su spremni primiti dijete iz strane zemlje kako bi mu u svojoj pružili sve ono što mu je potrebno za normalan razvoj. Na to se gleda kao na zaštitu i pružanje pomoći nezbrinutom djetetu, a u siromašnim zemljama često ostavljenom djetetu.

Danas se na siromašne zemlje, pretežno zemlje Afrike i Latinske Amerike, gleda kao na izvor djece kojima ljudi iz bogatih i razvijenih zemalja ostvaruju svoje želje za osnutkom ili proširivanjem obitelji. Naravno da se to ostvaruje na obostrano zadovoljstvo sudionika u međunarodnom posvojenju - djeteta koje dobije roditelje i roditelja koji dobiju dijete. Načelno iza ovakvog posvojenja stoje najbolji motivi, ali to nije uvijek tako.

U zadnjih nekoliko desetljeća porasla je popularnost međunarodnog posvojenja te se pojavljivao sve veći broj zainteresiranih posvojitelja, no do problema je došlo kada je njihov broj postao nerazmjern broju djece podobne za posvojenje. U takvoj situaciji javljaju se posrednici u posvojenju ili treći subjekti koji su motivirani isključivo financijskom dobiti i koji pod svaku cijenu pronalaze dijete po željama posvojitelja.

Postoje situacije u kojima dolazi do zasnivanja međunarodnog posvojenja djece koja ne udovoljavaju pretpostavkama za posvojenje jer imaju obitelj ili drugi oblik skrbi, već su rezultat otmice djece iz obitelji, izgubljene djece za kojima obitelji tragaju ili djece koja se rađaju s namjerom upućivanja na posvojenja u „bijele“ zemlje.¹⁴¹ Često posvojitelji nisu svjesni da dijete koje su posvojili ima svoju obitelj u matičnoj državi i da ga oni nisu svojevolumno dali na posvojenje, već im je ono bilo nasilno oduzeto, pod prijetnjom ili ucjenom ili podmićeno materijalnom dobiti.

Nerijetko se situacije ratnog stanja ili velikih prirodnih katastrofa pretvore u zlouporabu međunarodnog posvojenja pod krinkom humanitarne pomoći stradaloj djeci. Takvo postupanje je suprotno Konvenciji o pravima djeteta 1989. koja kao pravo djeteta određuje da ga se ne

¹⁴¹ Topčić – Rosenberg, D., *op.cit.*, bilj. 51., str. 10.

odvaja od njegovih roditelja protivno njihovoj volji i kada to nije prijeko potrebno i u najboljem interesu djeteta.¹⁴²

S obzirom na to da se je ovaj problem pojavio čim je došlo do širenja međunarodnog posvojenja na svjetskoj razini i njegove nagle popularnosti, međunarodne organizacije i same države morale su djelovati s ciljem sprječavanja zlouporabe ovog instituta. Tako su u mnogim međunarodnim dokumentima i nacionalnim zakonodavstvima uređeni postupci međunarodnog posvojenja s posebnim fokusom na sprječavanje ostvarivanja materijalne dobiti i sprječavanja zasnivanja posvojenja koje nije u najboljem interesu djeteta, a najvažniji takav dokument je Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem iz 1993. godine. Trgovanje djecom u sklopu međunarodnog posvojenja „cvjeta“ u državama gdje propisi kojim se ono uređuje ne postoje ili se ne provode te postoji korupcija.¹⁴³

7.1. Zloupotreba međunarodnog posvojenja u vrijeme ratnih okupacija i prirodnih katastrofa

Spašavanje djece pogođene ratom datira iz razdoblja Drugog svjetskog rata, Korejskog i Vijetnamskog rata, zatim ratovima u europskim zemljama kada se javljaju mnogi dobrotvori s ciljem da spase djecu koja su ostala „siročad“. U takvim vremenima zaštita najboljeg interesa djeteta nije stavljena u središte pozornosti kao što bi trebala biti.

Zbog ratnog stanja u Europi koje je za posljedicu ostavilo veliki broj siročadi i djece koja su živjela u neimaštini javlja se potreba za pružanjem humanitarne pomoći i spašavanje djece. Inicijativa dolazi iz SAD-a koji je dozvolio ulazak tisućama siročadi s područja Europe, najviše iz Njemačke, Češke, Mađarske i Poljske. S obzirom na da se na to gledalo kao na humanitarnu krizu gdje je trebalo brzo djelovati i da SAD nije imao uređen institut međunarodnog posvojenja, ulazak djece u državu regulirani su zakonom o izbjeglicama.¹⁴⁴ Zbog postojanja pravne praznine o pitanju međunarodnog posvojenja, mnogo američkih

¹⁴² Laklija, M., Šagi, A., Međunarodno posvojenje–moguće zlouporabe instituta i važnost zaštite prava djeteta na razvoj kulturnog identiteta, u: *Socijalne teme 2020.*, Zagreb., str. 9.

¹⁴³ *Ibid.*, str. 21.

¹⁴⁴ Lovelock K., *Intercountry Adoption as a Migratory Practice: A Comparative Analysis of Intercountry Adoption and Immigration Policy and Practice in the United States, Canada and New Zealand in the Post W.W. II Period*, Sage Publications, Vol. 34, Issue 3, 2000., str. 909.

posvojitelja koji nisu ispunjavali uvjete za posvojenje unutar države iskoristili su ovu priliku kako bi posvojili djecu koja su dolazila iz Europe.¹⁴⁵

Nažalost, pod krinkom pomoći i spašavanja djece opet u prvi red dolaze interesi posvojitelja da zadovolje svoje želje, a ne interesi djece koja su dovedena iz ratnih područja. Treba imati na umu da je međunarodno posvojenje prije svega mjera usmjerena ka zaštiti djeteta, a ne način da bračni parovi steknu dijete. U ovakvim situacijama često dolazi do kršenja prava djeteta, ne poštujući i zaobilazeći zakonodavna uređenja koja služe zaštiti najboljeg interesa djeteta.

Nakon razornog potresa koji je pogodio Haiti 2010. godine, mnogo je ljudi priskočilo u pomoć djeci za koju se vjerovalo da su ostala siročad te su ih posvojili. No, postojale su mnoge nepravilnosti u tim međunarodnim posvojenjima. Ministarstvo Domovinske sigurnosti SAD-a je nakon potresa donijelo privremenu mjeru kojom je djeci iz Haitija dopušten ulazak u SAD samo pod dva uvjeta: ako su djeca prije potresa određena kao podobna za međunarodno posvojenje od strane nadležnih tijela ili su bila u postupku posvajanja od strane posvojitelja iz SAD-a, te ako su bila određena kao podobna za posvojenje od strane ovlaštenih pružatelja posvajanja i uparena s potencijalnim posvojiteljima iz SAD-a. U ostalim slučajevima nije se dopuštalo posvajanje djece iz Haitija.¹⁴⁶ U praksi to nažalost nije bilo poštivano, tako su se pojavili mnogi „spasitelji“ koji su djecu avionima prevozili u SAD, zaobilazeći provedbu postupaka posvojenja i pozivajući se na pružanje privremenog smještaja djeci stradaloj u potresu koja su na kraju posvojena u američke obitelji.

Guverner Pennsylvanije je tako privatnim zrakoplovom došao spasiti djecu iz sirotišta „Bresma“ te ih je odveo u SAD. Od 54 odvedene djece, utvrđeno je da je njih 12 odvedeno i smješteno kod udomitelja u SAD-u bez odgovarajuće dokumentacije i u suprotnosti sa zakonima koji su bili na snazi u Haitiju, Haškoj konvenciji o posvojenju i UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta, te bez udovoljavanja uvjetima koje je postavilo Ministarstvo domovinske sigurnosti SAD-a.¹⁴⁷

¹⁴⁵ *Ibid.*

¹⁴⁶ L. Gibbons, J., Smith Rotabi, K., *Intercountry adoption, policies, practises and outcomes*, Ashgate, 2013., str.47.

¹⁴⁷ Baglietto C., Dambach M., *Haiti: Expediting Intercountry Adoptions in the Aftermath of a Natural Disaster*, International Social Service (ISS), August 2010., str. 25.

Neposredno nakon potresa, mnoge su se međunarodne organizacije izjasnile protiv iseljavanja djece s Haitija, a sama vlada Haitija izdala je upozorenje da bi trgovci djecom mogli iskoristiti kaos koji je uslijedio za lov na ranjivu djecu.¹⁴⁸

Situacije kaosa i krize pogoduju trgovcima djecom kako bi ih odveli često pod krinkom agencija za posvojenje. Stoga je Haška komisija u lipnju 2010. odlučila kako u situacijama prirodnih katastrofa, prioritetni i posebni napori trebaju biti uloženi da se odvojena djeca ponovno ujedine sa svojim obiteljima, dok se pokušaji posvojenja djece u inozemstvu trebaju razmatrati tek nakon što se utvrdi da je dijete doista izgubilo sve članove svoje obitelji.¹⁴⁹

UNICEF je zauzeo jasan stav o međunarodnom posvajanju djece u vremenima rata ili velikih prirodnih katastrofa, navodeći da se djeca koja u takvim vremenima budu odvojena od roditelja ne bi smjela dati na posvajanje sve dok se sa sigurnošću ne utvrdi da nemaju preživjelih roditelja ili rodbine. Velike su šanse da unatoč tome što nemaju roditelje imaju rodbinu koja se može brinuti o njima, stoga je prioritet djecu vratiti kući, a ne dati na posvajanje.¹⁵⁰

Tijekom krize, umjesto da želimo posvojiti djecu zatečenu usred rata, gladi, prirodnih katastrofa i političkih nemira, trebali bismo podržati sustave, organizacije i obitelji kako bismo ovoj djeci na najbolji način pružili sigurnu, trajnu brigu punu ljubavi. Potrebno je provesti učinkovite strategije i dodijeliti sredstva za sprječavanje napuštanja djece i podršku obiteljima da ostanu netaknute ili da se ponovno ujedine tijekom krize. Potrebno je učiniti više kako bi se podržale biološke obitelji i njihova djeca.¹⁵¹

7.2. Međunarodno posvojenje i trgovina ljudima

Trgovanje djecom postalo je brzorastući oblik kriminala, a međunarodno posvojenje predstavlja dobru podlogu za njegovu provedbu. Kao što sam već spomenula, međunarodno posvojenje najčešće se odvija između posvojitelja iz razvijenih i bogatih zemalja te posvojenika iz siromašnih i slabo razvijenih zemalja. S obzirom na to da je riječ o relativno visokoj svoti

¹⁴⁸ Selman P., *Intercountry Adoption after the Haiti Earthquake: Rescue or Robbery?*, *Adoption & Fostering*, br. 4, 2011., str. 41.

¹⁴⁹ *Ibid.*, str. 20.

¹⁵⁰ *Ibid.*

¹⁵¹ Mellon J., *5 reasons international adoption is not the appropriate response to a natural disaster, war or other crisis*, <https://adoption.com/reasons-international-adoption-is-not-the-appropriate-response-to-crisis/>

novaca po realiziranom međunarodnom posvojenju, to nerijetko u siromašnim državama iz kojih se djeca posvajaju pridonosi korupciji, otmici i prodaji djece.

Potencijalni posvojitelji koji žele izbjeći duge i spore postupke predviđene zakonodavstvom pojedinih država koji prethode međunarodnom posvojenju često se obraćaju privatnim agencijama i sirotištima koje se bave posvajanjem djece. Takve agencije i sirotišta najčešće djeluju u siromašnim zemljama.

Troškovi međunarodnog posvojenja djeteta iznimno su veliki i za razliku od unutarnjeg posvojenja gdje troškove često snosi država, ovdje su troškove dužni snositi sami posvojitelji. Privatne agencije i dobrotvorne organizacije su u velikom broju korumpirane i motivirane zaradom. Njihov način poslovanja često uključuje kupnju djece od njihovih obitelji u zamjenu za novac na što siromašne obitelji pristaju jer su često mnogobrojne i potreban im je novac za ostalu djecu, što je protivno članku 35. Konvencije o pravim djeteta koja obvezuje države na poduzimanje svih potrebnih mjera kako bi se spriječile otmice, trgovina i prodaja djece.¹⁵² Nije protivno samo članku 35. Konvencije o pravima djeteta već i članku 21. točki a. koja nalaže da se pristanci na posvojenje moraju dati svjesno i da će se savjetovanje provesti ako je potrebno.¹⁵³ Ovdje vidimo nedostatak koji se sastoji u ne regulaciji i ne zahtijevanju slobodnog i izričitog pristanka roditelja na posvojenje te u ne propisivanju apsolutne obveze savjetovanja od strane nadležnih tijela. Riječ savjesno nije dostatna za uređenje pristanka koji je nužna i bitna pretpostavka zasnivanja posvojenja.

Ovdje se, uz djecu, kao žrtve trgovine ljudima javljaju i njihovi roditelji i obitelji. Poznati su slučajevi u međunarodnom posvojenju, koji su se većinom odvijali u najsiromašnijim zemljama, gdje bi, nazovimo ih, „tragatelji“ tražili djecu podobnu za posvojenje i za to bi dobili velike iznose novca.¹⁵⁴ Pristanke su od majka dobili najčešće prisilom ili prijevaram.¹⁵⁵ Oni su najčešće uzimali djecu od majki govoreći im da će im pomoći i poslati djecu u Ameriku na školovanje, te ih nakon toga vratiti.¹⁵⁶ Ova pojava poznata je pod terminom pranje djece, odnosno na engleskom *child laundering*.¹⁵⁷

¹⁵² Čl. 35. Konvencija o pravima djeteta

¹⁵³ Čl. 21. t. a. Konvencija o pravima djeteta

¹⁵⁴ L. Ballard, R., H. Goodno, N., F. Cochran, R., A. Milbrands, J., *The intercounty adoption debate, dialogues accross disciplines*, Cambridge Scholars Publishing, 2015., str. 312.

¹⁵⁵ Hoško, T. *op.cit.*, bilj. 6., str. 46.

¹⁵⁶ *Ibid.*, str. 156.

¹⁵⁷ *Ibid.*, str. 4.

Haška konvencija o posvojenju 1993. sadrži bolje pravno uređenje pristanka na posvojenje. Ona propisuje obvezu savjetovanja svih osoba i tijela čiji se pristanci na posvojenje traže, da je pristanak dan po slobodnoj volji i u formalno ispravnom obliku, da pristanak nije potaknut naknadom, te da je majka pristanak dala tek nakon rođenja djeteta.¹⁵⁸

U sirotištima postoji praksa gdje prodaju dijete kako bi mogli nastaviti i prehraniti ostalu djecu iz sirotišta jer im je to najbolji izvor zarade bez koje oni ne bi mogli ostaloj djeci u sirotištu priuštiti ni ono najosnovnije.¹⁵⁹ Ovdje nastaje problem i tako dolazi do trgovine djecom izbjegavajući zakonima propisane procedure za posvojenje djece, a sve kao posljedica stjecanja financijske koristi.

Uz Konvenciju o pravima djeteta 1989. donesen je Fakultativni protokol o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji¹⁶⁰, koji je u Republici Hrvatskoj stupio na snagu 29. ožujka 2002. godine. Ovaj protokol odnosi se na Hašku konvenciju o posvojenju 1993. te definira pojam prodaje djece kojom se smatra „*svako djelo ili transakciju u kojoj dijete prenosi neka osoba ili skupina osoba drugim osobama za naknadu ili bilo kakvu drugu nagradu*“.¹⁶¹ Pod pojam ove definicije možemo podvesti prodaju djece koja se događa u međunarodnom posvojenju, te je ona još jedan korak naprijed ka zaštiti djece.

Ovim fakultativnim protokolom države su obvezne u svoja kaznena zakonodavstva uvrstiti povrede počinjene bilo u inozemstvu ili tuzemstvu koje se odnose na prodaju djece na način nepropisno dobivenog pristanka, kao pretpostavke za posvojenje djeteta kršeći time važeće međunarodne pravne instrumente o posvojenju.¹⁶² Hrvatski kazneni zakon¹⁶³ tako u članku 106. stavku 2. propisuje kao kazneno djelo trgovanja ljudima kada se vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima dijete, ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad djetetom za nezakonito posvojenje.¹⁶⁴

¹⁵⁸ Čl. 4. Konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, 1993.

¹⁵⁹ Masson J., Intercountry Adoption: A Global Problem or a Global Solution?, u: Journal of International Affairs, br. 1, 2001., str. 152.

¹⁶⁰ Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 5/2002

¹⁶¹ *Ibid.*, čl. 2. t. a

¹⁶² *Ibid.*, čl. 3. t. a(ii).

¹⁶³ Kazneni zakon, Narodne novine, 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021

¹⁶⁴ Čl. 106. st. 2. Kazneni zakon, 2011.

Jedan od načina na koji Haška konvencija o posvojenju 1993. pokušava eliminirati stjecanje financijske koristi u postupku međunarodnog posvojenja je zabranom kontakta između djetetovih roditelja ili druge osobe koja skrbi o djetetu i potencijalnih posvojitelja sve dok se ne ispune uvjeti potrebni za zasnivanje posvojenja.¹⁶⁵ Moram istaknuti da je ovo dobro, ali djelomično rješenje jer je ponekad sud ili drugo tijelo nadležno za davanje pristanka, gdje se opet javlja mogućnost korupcije. S druge strane, ova zabrana se odnosi na direktna plaćanja roditeljima djeteta, ali postoje i drugi načini da im se plati ili nešto obeća za uzvrat.¹⁶⁶

Dokle god su troškovi međunarodnog posvojenja tako visoki, dotle će postojati i trgovina djecom jer je, na žalost, ona gledana kao posao za dobru zaradu. Haška konvencija o posvojenju 1993. i Konvencija o pravima djeteta 1989. ustraju i u svojim odredbama nalažu da iza međunarodnog posvojenja ne smije stajati materijalna korist. No, ne postoje mehanizmi za zaštitu i kažnjavanje kršenja njezinih odredaba. Oni predstavljaju načelna pravila koja je svaka država potpisnica dužna implementirati i urediti u svom zakonodavstvu.

Haška konvencija o posvojenju 1993. obvezuje države potpisnice da se postupak međunarodnog posvojenja povjeri državnom službenom tijelu u cilju eliminacije i smanjivanja mogućnosti trgovanja djecom u međunarodnom posvojenju, no njezin se nedostatak očituje u uspostavljanju samo sudske i upravne suradnje između država stranaka, ali ne i kaznene suradnje.

Međunarodno posvojenje na žalost često dovodi bude zlorabljeno na štetu svih sudionika tog postupka, a ponajviše djeteta. No unatoč tome postoji široka potreba djece za pronalaskom prikladne obitelji kojom bi se dijete maknulo iz institucija i ulica.¹⁶⁷ Iako je rizik od zlorabotrebne sveprisutan, treba se dati šansa međunarodnom posvojenju koje će omogućiti djetetu odrastanje u obiteljskom okruženju.

¹⁶⁵ Čl. 29. Konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, 1993.

¹⁶⁶ Fenton-Glynn, C., *Children's rights in intercountry adoption – a european perspective*, Intersentia, 2014., str. 89.

¹⁶⁷ Hoško, T., *op.cit.*, bilj. 6., str. 49.

8. Sudska praksa

Praksa Europskog suda za ljudska prava (dalje: ESLJP) pokazuje nam da se često u svojim odlukama poziva na najbolji interes djeteta. U slučajevima u kojima se postavljaju pitanja vezana za posvojenje djece, stranke se pred ESLJP-om često pozivaju na povredu odredbe članka 8. EKZLJP-a koja se odnosi na zaštitu obiteljskog života u kojima sud između ostaloga odlučuje i o najboljem interesu djeteta. Obradit ću dvije presude ESLJP-a koje se odnose na najbolji interes djeteta u postupku međunarodnog posvojenja. Predmet Pini protiv Rumunjske¹⁶⁸ i predmet Wagner i J. M. W. L. protiv Luksemburga¹⁶⁹ u kojima sud odlučuje da međunarodno posvojenje nije, odnosno je u najboljem interesu djeteta.

Iz ova dva slučaja vidimo kako ESLJP daje prednost najboljem interesu djeteta pred određenim drugim pravima i pravilima.

8.1. Pini i Bertani; Manera i Antripaldi protiv Rumunjske

Podnositelji tužbe su dva talijanska bračna para (Pini i Bertani kao jedan bračni par te Manera i Antripaldi kao drugi bračni par) koji su se pozvali na kršenje odredbe članka 8. EKLJP-a koja jamči pravo na poštovanje obiteljskog života zbog neizvršavanja odluke rumunjskog suda o posvojenju djece zbog čega su bili lišeni kontakta sa svojom djecom, te su se pozvali na povredu članka 2. stavka 2. Protokola br. 4. uz Konvenciju jer rumunjske nadležne vlasti nisu dozvolile da njihova posvojena djeca s njima napuste Rumunjsku.

Oni su trebali posvojiti djecu iz privatnog doma u Rumunjskoj. Njihovi zahtjevi za posvojenjem su odobreni konačnom i pravomoćnom sudskom odlukom. Posvojenja su u Rumunjskoj proglašena suglasnim domaćem zakonodavstvu i Haškoj konvenciji o zaštiti djece i suradnji u međunarodnom posvojenju djece. Sudskom odlukom naloženo je domu za nezbrinutu djecu da predaju djecu i njihove izvode iz matične knjige posvojiteljima, ali dom je neprestano izbjegavao predati djecu i izvršiti naredbe o posvojenju u razdoblju od godinu dana. Dom je

¹⁶⁸ ESLJP, Predmet Pini i ostali v. Rumunjska, zahtjevi broj 78028/01 i 78030/0122, presuda od 22. lipnja 2004. godine.

¹⁶⁹ ESLJP, Predmet Wagner i J. M. W. L. protiv Luksemburga, zahtjev br. 76240/01, presuda od 28. lipnja 2007. godine.

zahtijevao da se odluke o posvojenju proglase ništavima, ali takav zahtjev je odbijen zbog formalnih nedostataka. Nakon toga dvoje maloljetne djece koja su trebala biti posvojena pokrenula su postupak za poništavanje presude za posvojenje zato što su djeca, iako u domu, tamo imala lijep život te nisu željeli ići obiteljima posvojitelja koje ne znaju već su htjeli ostati u domu u poznatom okruženju.

Sud je u vezi podnositelja tužbe koji su se pozvali na povredu članka 8. EKZLJP – pravo na poštovanje obiteljskog života razmatra pitanje da li je uopće postojala veza koja predstavlja "obiteljski život" u smislu članka 8. stavka 1. EKZLJP između podnositelja tužbe i posvojenika. Sud je uzeo u obzir različite faktore kako bi utvrdio da li postoji veza dovoljna za uspostavljanje obiteljske veze koju štiti članak 8. EKZLJP. Veza između posvojitelja i djece temelji se na konačnoj i neopozivoj sudskoj presudi. Postupak koji je prethodio donošenju odluke o posvojenju je proveden u skladu s nacionalnim i međunarodnim standardima i zakonodavstvom. Pristanak djece na posvojenje u ovom slučaju nije bio relevantan, tj. nije se tražio zbog njihove dobi. Po zakonu traži se da dijete bude u dobi od 10 godina, što djeca nisu bila. Sud je utvrdio da između posvojitelja i djece nije bio uspostavljen bliski odnos jer oni nisu bili u izravnom kontaktu s djecom, ali posvojitelji su se unatoč tome smatrali njihovim roditeljima. Sud je utvrdio primjenu članka 8. EKZLJP.

U ovom slučaju došlo je do sukoba interesa posvojitelja i djece – posvojenika. Posvojitelji su imali želju da osnuju obitelj s posvojenicima, ali oni nisu htjeli napustiti okruženje u kojemu su odrasli i u kojemu su odgajani. Sud je zauzeo stav da se željama posvojitelja u ovom slučaju ne može pružiti apsolutna zaštita jer su djeca odbila biti posvojena. Sud je u prvi plan stavio najbolji interes djece i postavio ga kao prioritet u odnosu na interese posvojitelja. Sud je smatrao da je važniji interes djece nego posvojitelja. Posvojitelji su bili roditelji posvojene djece, ali samo u formalnom smislu jer nisu s njima uspostavili izravan kontakt ni emocionalnu vezu. U vrijeme postupka zasnivanja posvojenja djeca su bila u dobi od devet i pol godina, blizu dobi od 10 godina koja se po rumunjskom zakonodavstvu traži za pristanak na posvojenje. U dobi od 10 godina izostanak pristanka djeteta na posvojenje dovodi do prekida samog postupka posvojenja. Sud je zauzeo stav da je u ovom slučaju interes posvojitelja slabiji od interesa djece te nije utvrdio povredu članka 8. EKZLJP-a.

Sud je u donošenju odluke primijenio Hašku konvenciju o posvojenju 1993., članke 4. (uvjeti za međunarodno posvojenje), 9., 10. (ovlasti i nadležnost središnjeg tijela), 17., 18., 19.

(uvjeti za postupanje u međunarodnom posvojenju); Konvenciju o pravima djeteta 1989. članak 21. (obveza država u postupku posvojenja); Europsku konvenciju o posvojenju 1967., članke 4., 5., 10. (uvjeti za zasnivanje posvojenja); te rumunjsko nacionalno zakonodavstvo.

8.2. Wagner i J. M. W. L. protiv Luksemburga

Podnositelji zahtjeva su posvojiteljica, državljanka Luksemburga i dijete koje je ona posvojila u postupku međunarodnog posvojenja iz Perua. Sudskom odlukom obiteljskog suda u Peruu zasnovan je odnos između podnositeljice zahtjeva i njezine posvojene kćeri te su prestale sve obiteljske veze između djevojčice i biološke obitelji. Sud u Luksemburgu je odbio priznati odluku obiteljskog suda u Peruu kojom se zasniva posvojenje jer luksemburško zakonodavstvo ne dopušta da samci posvoje djecu već je to dopušteno samo bračnim parovima. Podnositeljica se pozvala na povredu članka 8. EKZLJP-a koji jamči pravo na poštovanje obiteljskog života. ESLJP prihvatio je postojanje obiteljske veze između podnositeljice zahtjeva i posvojene djevojčice te utvrdio da je podnositeljica postupala u skladu sa svim pravilima te da nije mogla očekivati kako će sud u Luksemburgu odbiti upisati presudu peruanskog suda.

Podnositeljica zahtjeva je pokušala posvojiti dijete u Luksemburgu, ali nije ispunjavala uvjete predviđene čl. 367. i 370. Građanskog zakonika¹⁷⁰, koji predviđa da dijete mogu posvojiti samo bračni parovi. Nakon zasnovanog posvojenja u Peruu, podnositeljica je zatražila priznanje odluke obiteljskog suda u Peruu kojom se zasniva posvojenje, kako bi mogla upisati dijete u maticu, kako bi dijete dobilo državljanstvo i dozvolu boravka u Luksemburgu sukladno članku 7. i 8. Konvencije o pravima djeteta. Sud u Luksemburgu odbio je priznati odluku Peruanskog suda jer je donesena protivno čl. 367. i 370. Građanskog zakona, smatrajući da je sud u Peru trebao primijeniti luksemburško pravo gdje ne bi došlo do zasnivanja posvojenja zbog neispunjavanja podnositeljice zahtjeva uvjetu bračnog statusa. Podnositeljica je podnijela žalbu na takvu odluku žalbenom sudu pozivajući se na povredu članka 8. Konvencije o pravima djeteta koji je žalbu odbio kao neosnovanu, ne obrazložeci je.

Podnositeljice su se žalile na povredu članka 8. EKZLJP-a. ESLJP je proveo test opravdanosti miješanja u obiteljski život, utvrđujući da je ono u skladu s luksemburškim zakonom te da je

¹⁷⁰ Code civil, <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/civil/20220701>

imalo opravdani cilj, a to je „zaštita zdravlja, prava i slobode djeteta.“ ESLJP je pregledom zakonodavstva država članica utvrdio skladna rješenja u većini od 46 država članica, koje dopuštaju posvojenje djece od strane nevjenčanih osoba. S obzirom na to da luksemburški sud nije priznao postojanje obiteljske veze između podnositeljica koja je zasnovana odlukom Peruanskog suda o zasnivanju posvojenja, one su naišle na nepremostive prepreke, a djetetu nije omogućena pravna zaštita koja bi mu dozvolila integraciju u obitelj posvojiteljice.

U ovom predmetu ESLJP je odlučio da luksemburški sud ne može zanemariti posvojenje koje je pravovaljano nastalo u inozemstvu na štetu najboljeg interesa djeteta jer, odbijanjem upisa odluke o posvojenju, djetetu nije omogućena pravna zaštita. Konvencijom o pravima djeteta jamči se djeci pravo na zaštitu i pomoć države te je najbolji interes djeteta koje je bilo siročić u Peruu zahtijevao da se odluka peruanskog suda prizna, uslijed čega je Sud je utvrdio povredu članka 8. EKZLJP-a.

Sud je u donošenju odluke primijenio Konvenciju o pravima djeteta 1989. članak 3. (načelo najboljeg interesa djeteta) i članak 21. (obveza država u postupku posvojenja); Preporuku 1443 (2000) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe (dio o međunarodnom posvojenju, poštivanje dječjih prava) te luksemburško nacionalno zakonodavstvo.

9. Zaključak

Kako je međunarodno posvojenje svoj procvat doživjelo sredinom prošlog stoljeća, još u vrijeme slabije zaštite dječjih prava, ono je provedeno praktički ispod radara, misleći pritom na izbjegavanje nekih službenih postupaka. To je bilo omogućeno zbog slabe ili bolje da kažem nepostojeće pravne regulative koja bi uredila institut međunarodnog posvojenja. Ono na međunarodnoj razini nije bilo uređeno, a na nacionalnim razinama ovisno od države. Tako se ono u Republici Hrvatskoj dosta kasno javilo, što ima svoje posljedice i do danas, jer stav prema tom institutu nije previše pozitivan, a nije ni previše zaživio.

Veliko priznanje zaslužuje Haška konvencija o posvojenju 1993. koja je prvi sveobuhvatan međunarodni instrument koji uređuje međunarodno posvojenje. Njezino donošenje je u određenoj mjeri smanjilo zloupotreba ovog instituta, a to možemo zaključiti iz razno raznih statističkih izvješća koja pokazuju kako se u određenim državama koje su bile najveće „izvoznice“ ili „uvoznice“ djece, broj međunarodnog posvojenja smanjio stupanjem na snagu ove Konvencije.

Konvencija dakako nije idealna, iako potiče suradnju između država ugovornica ta suradnja ostaje na upravnoj suradnji koja se odvija tijekom postupka zasnivanja posvojenja. Ono što joj nedostaje je poticanje i provođenje suradnje nakon zasnovanog posvojenja kojom bi se moglo provjeriti da je ono doista zasnovano u najboljem interesu djeteta, provjeriti uvjete u kojima to dijete odrasta te njegov razvoj. Naravno da bi ovo bio još jedan koristan instrument za zaštitu djeteta, koji bi omogućio da se pogreške i zloupotrebe do kojih je možda došlo u posvojenju isprave.

Postojanje suradnje između država u vidu kaznene suradnje također bi doprinijelo zaštitu djece u međunarodnom posvojenju. Jer iako postoji Fakultativan protokol kojim se države obvezuju da kazneno djelo trgovanja djecom u posvojenju inkorporiraju u nacionalna kaznena zakonodavstva, to nije dovoljno jer to opet ostaje samo slovo na papiru. Bez međunarodne suradnje koja bi obuhvaćala i upravnu, sudsku i kaznenu suradnju nakon zasnivanja posvojenja teško da ćemo ikada uspjeti u većoj mjeri zaštititi interes djece u ovim postupcima. Bilo bi idealno kada bi se osnovala međunarodna tijela koja bi bilo nadležna za provedbu nadzora zasnovanog posvojenja i koordinaciju između država.

Jedan od glavnih motiva zlorabe međunarodnog posvojenja je financijska korist. Kod domaćeg posvojenja nema posebnih troškova prilikom zasnivanja posvojenja, pa nema ni mjesta korupciji, krađi i otmici djece. Kada bi se ovaj koncept primijenio i u međunarodnom posvojenju zasigurno bi bio od velikog utjecaja na smanjenje zlorabe. To je ujedno i nedostatak Haške konvencije o posvojenju 1993. koja dozvoljava „primjerenu“ korist službenih osoba koje sudjeluju u postupku. Trebalo bi zabraniti stjecanje bilo kakve koristi, a stjecanje financijske ili druge koristi treba urediti pozitivnim propisima, tj. kaznenim zakonodavstvom kao nedopušteno.

Vezano uz to, kako do zlorabe zbog financijske koristi najviše dolazi u najsiromašnijim zemljama, trebala bi se pružiti materijalna i nematerijalna pomoć takvim državama posredstvom raznih organizacija, ali i država. Na taj način bi se omogućio bolji smještaj siročadi u tim državama, a pružanjem pomoći roditeljima i broj siročadi.

Hrvatsko nacionalno zakonodavstvo šturo uređuje međunarodno posvojenje, ali ono samo po sebi nije od prevelikog interesa u Republici Hrvatskoj jer ima više pobornika protiv nego za međunarodno posvojenje. Strah i rizik od ovog instituta su opravdani, ali ne treba se zbog toga okretati od međunarodnog posvojenja koje je idealno rješenje za naš preopterećeni sustav institucijske skrbi djece. Bolje bi bilo usmjeriti se na što bolju zaštitu ovog instituta kako bi se rizici smanjili, a ne se od njega isključiti jer time zasigurno ne pogodujemo interesima djece.

U Republici Hrvatskoj postoje mnogobrojni problemi vezani i uz tuzemno posvojenje, a kako tek uz međunarodno. Hrvatsko zakonodavstvo samo iznimno dopušta posvojenje naše djece od strane stranca i onda još uz to daje prednosti strancima vezanima na neki način uz Republiku Hrvatsku. Ovo je doista pogrešan pristup međunarodnom posvojenju, jer ono je usmjereno na dijete, a u Republici Hrvatskoj ima mnogo djece koja se nalaze u institucijama i koja bi mogla biti posvojena u stranu obitelj samo kada bismo se više otvorili institutu.

Prema dosadašnjoj praksi naši državljani teže posvajanju male i zdrave djece, a domovi su nam puni starije djece, bolesne i one sa smetnjama u razvoju za koju interes iskazuju stranci. Samo kada bi im dali priliku. Unatoč primjerni Haške konvencije o posvojenju 1993. u Republici Hrvatskoj, možda bi izlaz iz ove situacije pronašli uređivanjem dodatnih i strožih uvjeta za međunarodno posvojenje u nacionalnom zakonodavstvu, koje bi doprinijelo sigurnosti instituta i dopustilo da se štiti interes djece u našim institucijama i njihovo pravo na obitelj, rast

i razvoj u zdravoj okolini. Korak prema sigurnijem postupku međunarodnog posvojenja bio bi i sklapanje bilateralnih ugovora s državama iz kojih dolaze potencijalni posvojitelji djece iz Republike Hrvatske. Tako bi se pitanje mogli urediti pozitivni i negativni uvjeti potrebni kako bi se ono zasnovalo u najboljem interesu djeteta.

Potrebna je veća suradnja između država i međunarodnih organizacija kako bi se doprinijelo zaštiti najboljeg interesa djeteta, tako da ono međunarodnim posvojenjem stekne obitelj i ostvari jedno od svojih temeljnih prava, te kako bi se ono provelo poštujući sva djetetova prava, ali i prava posvojitelja i bioloških roditelja. Ovaj institut je pokazao mnoge prednosti i dokazao se da može zaštititi interes djeteta, ali je ostavio i prostora za napredak i bolje pravno uređenje i suradnju.

Literatura:

1. Baglietto C., Dambach M., Haiti: Expediting Intercountry Adoptions in the Aftermath of a Natural Disaster, International Social Service (ISS), August 2010.
2. David Brodzinsky, David M. Brodzinsky, Daniel W. Smith, Anne B. Brodzinsky, Children's Adjustment to Adoption: Developmental and Clinical Issues, 1998.
3. Doek, J., Van Loon, H., Vlaardingerbroek, P., Children on the move – How to implement their right to family life, Kluwer Law International, Hag, 1996.
4. Čižmek, Ž., Međudržavno posvojenje, stručni rad dostupan na: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/41880>
5. Felix, Rebecca: International Adoption, 2015.
6. Fenton-Glynn, C., Children's rights in intercountry adoption – a european perspective, Intersentia, 2014., str. 89.
7. Hoško, Tena: Posvojenje s međunarodnim obilježjem, u: Mirela Župan (ur.), Prekogranično kretanje djece u Europskoj Uniji, Osijek 2019.
8. Hoško, T., Posvojenje u međunarodnom privatnom pravu, doktorska disertacija, Pravni fakultet, Zagreb, 2016.
9. Hrabar, Dubravka: Dijete – pravni subjekt u obitelji, 1994., Zagreb
10. Jakovac-Lozić, Dijana: Posvojenje, 2000., Split
11. Jakovac-Lozić Dijana, Međunarodno posvojenje – obiteljskopравни aspekti, 2006., Split
12. L. Ballard, R., H. Goodno, N., F. Cochran, R., A. Milbrands, J., The intercountry adoption debate, dialogues accross disciplines, Cambridge Scholars Publishing, 2015.
13. L. Gibbons, J., Smith Rotabi, K., Intercountry adoption, policies, practises and outcomes, Ashgate, 2013.
14. Laklija, Maja, Šagi Andreja: Međunarodno posvojenje – moguće zloupotrebe instituta i važnost zaštite prava djeteta na razvoj kulturnog identiteta, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, u: Socijalne teme 2020., Zagreb.
15. Lovelock Kirsten, Intercountry Adoption as a Migratory Practice: A Comparative Analysis of Intercountry Adoption and Immigration Policy and Practice in the United States, Canada and New Zealand in the Post W.W. II Period, The International Migration Review, Vol. 34, No. 3, 2000.
16. Masson J., Intercountry Adoption: A Global Problem or a Global Solution?, u: Journal of International Affairs, br. 1, 2001.
17. Mellon J., 5 reasons international adoption is not the appropriate response to a natural disaster, war or other crisis, <https://adoption.com/reasons-international-adoption-is-not-the-appropriate-response-to-crisis/>
18. Medić Ines: Najbolji interes djeteta u europskim prekograničnim predmetima, u: Mirela Župan (ur.), Prekogranično kretanje djece u Europskoj Uniji, Osijek 2019.
19. Puljko, Vjekoslav: Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem, Hrvatska pravna revija, 10:1, 2010.

20. Selman P., Intercountry Adoption after the Haiti Earthquake: Rescue or Robbery?, *Adoption & Fostering*, br. 4, 2011.
21. Šeparović, Miroslav: Dobrobit djeteta i najbolji interes djeteta u sudskoj praksi, *Novi informator*, Zagreb, 2011.
22. Topčić – Rosenberg, Diana: Želim posvojiti dijete iz druge države. A što sada?, *Adoptin vodič kroz međunarodno posvojenje*, ADOPTA – udruga za potporu posvajanju, Zagreb, 2015.

23. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.
24. Europska konvencija o ostvarivanju djetetovih prava, *Narodne novine, Međunarodni ugovori*, br. 1/10, i 3/10.
25. Europski sud za ljudska prava, Strasbourg, predmet Pini i ostali v. Rumunjska, zahtjevi broj 78028/01 i 78030/0122 od 22. lipnja 2004. godine
26. Europski sud za ljudska prava, Strasbourg, predmet Wagner i J. M. W. L. protiv Luksemburga, zahtjev br. 76240/01, od 28. lipnja 2007. godine
27. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, *Narodne novine - Međunarodni ugovori*" br. 13-69/17
28. Obiteljski zakon (pročišćeni tekst, *Narodne Novine* pročišćeni tekst 103/15, 98/19)
29. Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5/2002
30. Zakon o međunarodnom privatnom pravu, *Narodne novine* 101/17
31. Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5/2002
32. Sl. list FNRJ, br. 30/47., Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o usvojenju iz 1965.